SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POŠTARINA PLAĆENA U GOTOVU

KNJIŽEVNE NOVINE

ORGAN SAVEZA KNJIŽEVNIKA JUGOSLAVIJE

BROJ 18 GODINA I | Adresa uredništva i administracije: Francuska 7 — Telefon: 28098 | BEOGRAD, UTORAK, 15 JUN 1948 | LIST IZLAZI JEDANPUT NEDELJNO UTORKOM | PRIMERAK 3 DINARA

Narodni zajam — još jedna manifestacija jugoslovenskog patriotizma

Raspisivanje prvog narodnog zajma, od prvog dana njegovog objavljivanja, izazvalo je u celom narodu i svim našim narodima čitav jedan ponosan pokret: narodni zajam shvaćen je kao jedno novo veliko narodno delo. Radne mase, koje su postale gospodar u zemlji i čiji život se već sada, tri godine po završetku najtežeg rata, uveliko poboljšao, prihvatile su upis narodnog zajma s ponosom što u njemu mogu učestvovati, a udarnici i odlični ci u radu na izgradnji zemlje i istaknuti trudbenici našeg društvenog i kulturnog života pozvali su narod na još jedno takmičenje. Narodne mase odmah su shvatile da država ne traži od njih novo davanje, da ona ne raspisuje zajam iz preke nužde, u teškoći iz koje traži izlaza. U najtežim danima naše obnove posle pustošenja rata čitav narod je bio svestan da ne treba tražiti zajmove i pomoći iz inostranstva, naročito ne pod uslovima koje bi inostrani kapitalisti nametali, — nego se uzdao u sopstvene snage, u svoje stvaralaštvo i svoje rukovodstvo, u svoju državu i svoju Partiju.

U drugoj godini ostvarivanja Prvog petogodišnjeg plana već se vide ogromni rezultati, a svest trudbenika o sopstvenim snagama dobila je i potvrdu i nova krila. Samo raspisivanje narodnog zajma kazuje da je već porastao narodni dohodak, da je već uveliko porastao životni standard onih koji rade a koji su ranije baš zato što rade bili razbaštinjeni. Bogatiji je postao radnik, bogatiji je postao siromašni i srednji seljak, u povoljnijim uslovima radi intelektualac, — a svi oni pred sobom imaju rezultate koje će doneti potpuno ostvareni Petogodišnji plan. Raspisivanje narodnog zajma povećava ponos i častoljublje svakog svesnog građanina naše zemlje, upisivanje narodnog zajma još je jedna manifestacija novog jugoslovenskog patriotizma.

Mi smo čvrsto uvereni da ćemo sopstvenim snagama izgraditi socijalizam — ostvariti puno bogatstvo naših naroda, bogatstvo u materijalnom i duhovnom pogledu. Suma od tri i po milijarde, u kojoj je visini raspisan narodni zajam, samo je mali deo budžeta i sume predviđene za investicije u nova vrela narodnog bogatstva. Mali deo, koji znači veliko olakšanje, koji znači mogućnost da, u toku odlučujućih godina ostvarivanja materijalne osnove narodnog bogatstva i narodne kulture, narod dobije više tekovina koje mu poboljšavaju život: više preduzeća koja proizvode životne potrebe, više škola, bolnica, dečjih domova i domova kulture, smanjenje cena proizvoda.

Radni narod zna da upisivanje narodnog zajma nije davanje, nego učestvovanje svakog pojedinca još na jedan način u jačanju narodne privrede, u povećanju narodne kulture, u poboljšanju narodnog života, da svaki upisnik postaje ustvari neka vrsta suvlasnika i korisnika. Sama upisana suma vraća se s kamatama. Ali, zajam se ne vraća samo u tom neposrednom vidu. To što upisnici zajma imaju još i mogućnost da dobiju zgoditke i nije najvažnije. Upisnicima se njihova suma vraća dvostruko, u neposrednom vidu upisane sume s kamatama, i u vidu svega onoga što će država sa sumom celokupnog zajma izgraditi. To su zrna koja donose dvostruki plod. Narod sam sebi daje zajam dajući ga svojoj državi, jer narod i država su jedno. Radni narod naše zemlje konačno se oslobodio kapitalističke eksploatacije, — sva sredstva proizvodnje u njegovim su rukama, a njegove ruke grade nova sredstva proizvodnje. Naša zemlja nezavisna je od inostranstva u svome privrednom razvitku, i od ranije zaostale zemlje postaje privredno razvijena zemlja, u kojoj svaka nova tekovina pripada narodu. Kao što svaki novi radni napor i podvig znači novo bogatstvo za narod, tako i ovo davanje zajma znači povećanje bogatstva naroda. Postalo je istina: što više daješ, utoliko si bogatiji. Najsiromašniji je sitni sebičnjak koji se otkida od naroda.

Kao što je saziv Petog kongresa naše Komunističke partije izazvao novi talas takmičenja i dobrovoljnih obaveza, kao znak ljubavi i ponosa naših trudbenika, tako i raspisivanje prvog narodnog zajma, koji je zaista narodan po karakteru, po učešću i po koristi, izaziva talas takmičenja u davanju obaveza. Puni upis zajma i njegovo preupisivanje biće još jedan znak naše moći i našeg pouzdanja, još jedna potvrda našeg opravdanog ponosa.

NARODNI ZAJAM I KNJIŽEVNICI

Naša vlada donela je odluku o raspisivanju narodnog zajma Petogodišnjeg plana razvitka narodne privrede FNRJ, u iznosu od tri i po milijarde dinara. Cilj i priroda toga zajma jasno su označeni u izjavi Ministra finansija savezne vlade. Radi se o jednom svenarodnom delu, o jednom od onih dela za koja su naši narodi u ratu i u miru pokazali toliko volje, snage i razumevanja, radi se o delu koje znači jačanje solidarnosti među radnim ljudima naše zemlje, koje pomaže izvršenje Petogodišnjeg plana i utire put ka ostvarenju socijalizma.

Već to je dovoljno da odredi naš stav prema ovom delu i naše učešće u akciji za njegovo puno i pravilno ostvarenje.

U svima komisijama za upis zajma, kako u saveznoj tako i u republikanskim, nalaze se kao članovi i književnici. To najbolje pokazuje kako naše državno rukovodstvo gleda na poziv književnika uopšte i kako shvata njegovu ulogu u ovom konkretnom slučaju. Takvo shvatanje odgovara potpuno onome što je, prilikom prvog Kongresa književnika Jugoslavije, istakao maršal Tito. Govoreći o pozivu i položaju književnika u novoj Jugoslaviji, on nam je rekao: »Mi vašem radu pridajemo ogromnu važnost, a od vas zavisi kako ćete izvršiti svoju dužnost«.

Takva shvatanja čine čast našim piscima, ali ona im nameću i obavezu. Ili, pravije rečeno, ona im ništa ne nameću, nego ona im otkrivaju dužnosti i obaveze koje su u prirodi njihovog poziva, i označavaju pravo njihovo mesto u životu društva i države.

Stoga je jasno da se aktivnost književnika u akciji oko sprovođenja u delo narodnog zajma neće i ne može ograničiti samo na učešće u komisijama. Sva naša udruženja i svi naši pisci nesumnjivo će pomoći upisivanje zajma na način koji najbolje odgovara njihovim mogućnostima i sposobnostima. Mnogobrojni su razlozi koji nas obavezuju na to.

Na to nas obavezuje duh u kome je nastao i u kom deluje naš Savez, kao i celokupan tok narodnog života čiji smo mi sastavni deo.

Očigledno je da se poboljšanje životnih i radnih uslova književnika na kome je Savez dosad radio i na kome će i dalje raditi može postići samo sa opštim poboljšanjem stanja radnih ljudi i opštim napretkom zemlje kome ovaj zajam treba da doprinese.

Stalno je nastojanje našeg Saveza, od samog početka njegovog rada, da se književnici približe živom životu i povežu sa širokim masama narodnim, kako bi mogli svojim delima zaista biti tumači njihovih težnja i napora, svetlonoše na putu u bolji život, a učešće u poslu kao što je ovaj pruža još jednu priliku za takvo približavanje i povezivanje.

Svi ti razlozi govore za to da je naše aktivno i predano učestvovanje u delu ostvarenja narodnog zajma i opravdano i korisno i potrebno. I mi opravdano verujemo da će književnici kroz svoja udruženja, ne zaostajući u tom iza ostalih trudbenika naše zemlje, pokazati da stvar naroda i ovoga puta shvataju kao svoju i pomoći da se uspešno pređe i ova etapa u izgradnji nove Jugoslavije koja je važan faktor u opštem frontu svih miroljubivih i naprednih snaga sveta.

I ovo delo će nesumnjivo biti izvršeno i ova etapa prevaljena kao i sve dosadašnje. Jer, ono što će karakterisati ovu akciju, kao i sve slične, ranije, to je učešće celog naroda, svih živih snaga u njemu, mobilizacija svih energija i svih dobrih volja u interesu zajednice, u cilju preobražaja i izgradnje našeg društva. I pomažući to delo, mi ćemo pomoći da se što pre i što lakše ostvari zaista bolji po suštini i zaista lepši i čovečniji po oblicima život svih radnih ljudi nove Jugoslavije.

Ivo ANDRIĆ

ZA BOLJI KVALITET MASOVNIH PESAMA

Već u nekoliko prilika, na skupovima muzičara i na sastancima književnika, a nedavno i na jednom zajedničkom sastanku muzičara i književnika u Muzičkoj akademiji u Beogradu istaknuta je sve veća potreba savremenog društvenog života naših najširih narodnih slojeva za masovnim pesmama, za pesmama koje će i brojem, i umetničkim kvalitetima — teksta i muzike — te potrebe u svemu zadovoljiti.

Veliki broj konkursa za masovnu pesmu od oslobođenja do danas, pored ostalih pojava, istakao je takođe tu potrebu vrlo oštro. Posebne i zajedničke spontane i organizovane diskusije u krugovima muzičara i književnika o tome pitanju, tu potrebu su podvukle tamo gde to treba da bude najefikasnije, na mestima gde na to pitanje našeg javnog života treba da se potpuno i jasno, bez ostatka — odgovori. Razume se, ne deklarativno, nego — delima, stvaralačkim naporom, masovnim pesmama.

Masovna pesma kod nas tesno je povezana sa revolucionarnim radničkim pokretom, sa oslobodilačkom borbom i tradicijama naroda (izvesne, kao »Padaj silo i nepravdo« i »Nema seljaka, nema junaka« žive već nekoliko vekova), kao što je i u Sovjetskom Savezu savremenoj masovnoj pesmi prethodila, na početku, revolucionarna narodna pesma i pesma revolucionarnog podzemlja iz godina Revolucije 1905. Ali dok su se borbene pesme revolucionarnog podzemlja u ruskom i drugim revolucionarnim radničkim pokretima nekadašnje karističke »tamnice naroda« rađale u tim pokretima i u njima započinjale svoj veliki život — da žive i danas, i da se nikada ne zaborave, — kod nas do danas, našu borbu za socijalizam u uslovima pune narodne demokratije nije doživela skoro ni jedna naša starija revolucionarna pesma, ponikla iz naših prvih značajnijih borbi revolucionarnog radničkog pokreta pre prvog svetskog rata. Revolucionarne masovne pesme ranog perioda našeg radničkog pokreta, mali broj tih pesama, komponovan sa tekstovima tuberkulozom prerano pokošenog proleterskog pesnika Koste Abraševića (u 18 godini života), Trepčanina i dr., ili prenesen iz nemačkog radničkog pokreta — skoro je potpuno zaboravljen i u najužem krugu, a širokim slojevima potpuno je nepoznat.

Karakteristična je činjenica da su pesme iz tog perioda, koje su doživele sadašnje dane, koje su ostale poznate i širim, a u izvesnim slučajevima i vrlo širokim slojevima, i to u prilično velikom broju — ruske revolucionarne pesme (»Varšavjanka«, »Smelo, tovariši, v nogu«, »Smelo, druzja, ne terjajte«, »Dubinuška«, »Vi žertvuju pali« itd.).

Ruska revolucionarna pesma prodrla je već tada u naše revolucionarne mase, u naše narode, i smelo i široko je odjeknula da bodri i naše borce, da nadahnjuje i vodi sve nove i nove generacije naših revolucionara kroz tamnice, štrajkove, oružane sukobe sa pandurima i žandarmima bivših protivnarodnih režima, — stara ruska revolucionarna masovna pesma, pored izvesnog broja već široko poznatih naših umetničkih i narodnih pesama, brujala je i ledila krv u žilama neprijatelja slobode i u godinama velikih i konačnih oružanih borbi i pobeda naših naroda od 1941 do 1945.

Stara ruska revolucionarna pesma, isto tako kao i savremena, pored naših pesama, bruji iz grudi naših najširih narodnih masa i danas, u uslovima svenarodne borbe za naš prvi Petogodišnji plan, u, po cenu najplemenitijih žrtava izvojevanim, uslovima za izgradnju socijalizma u našoj slobodnoj otadžbini.

O istoriji naše masovne, revolucionarne pesme, sa tekstom i muzikom koje su stvorili naši autori, naročito iz ranog perioda našeg revolucionarnog radničkog pokreta, u svakom slučaju tek treba prikupiti podatke. Ali i bez obzira na taj zadatak koji tek treba stručno obaviti, mesto ruske revolucionarne pesme u borbi naših naroda na prvi pogled je vidno, a uloga velika i značajna.

Jedan deo pesama iz revolucionarnog podzemlja nekadašnje »tamnice naroda« i pisali su i komponovali revolucionari koji se inače nisu bavili ni muzikom ni poezijom, dok su opet druge stvarali istaknuti revolucionari i komponovali priznati kompozitori. Takvih je pojava bilo i kod nas, naročito u periodu između prvog i drugog svetskog rata, periodu koji je revolucionarni radnički pokret naših naroda, na čelu sa Komunističkom partijom Jugoslavije, konačno prekalio za ustanak, svenarodni ustanak protiv okupatora i izdajničke buržoazije, za pobedonosnu narodnu revoluciju.

Pored toga, u tome periodu, s jedne strane, što je opet karakteristično, još uvek je to muzika koja je nastala u Rusiji, ili kasnije, u Sovjetskom Savezu, a tekstovi pesama su naši. Autor stihova napisao ih je na muziku poznate ruske pesme. S druge strane, učesnici naših revolucionarnih borbi, čija su imena kao autora pesama najčešće ostala nepoznata, pišu nove, borbene stihove na naše popularne melodije, kao što su »Tamo, daleko...« i motivi narodne pesme, ili, u melodijama u kojima se snažno oseća uticaj ruske narodne muzike, govore novim stihovima iz naše revolucionarne stvarnosti (»Mitrovčanka«, »Bilećanka« itd.). Do naših radničkih horova, naročito u godinama 1929—1941, dopire opet u izvesnoj meri i nemačka savremena revolucionarna pesma, naročito muzika Ajzlera, zatim Langhofova pesma o koncentracionim logorima u nacističkoj Nemačkoj, i druge. Ali tih godina, sa sve većim porastom revolucionarnih narodnih snaga, sa sve većim priljivom napredne inteligencije u revolucionarni tabor naših naroda, masovnu, borbenu pesmu pišu i naši vidni, talentovani muzički radnici — revolucionari, naročito poginuli od ruku dželata u godinama okupacije Vojislav Vučković i Pavao Markovac.

Revolucionarnu, masovnu pesmu kod nas, naročito posle sloma vojnomonarhističke diktature, pevaju široke radničke i omladinske mase. Nju pevaju organizovani i improvizovani horovi radnika, seljaka i omladinaca. Nju narod peva na demonstracijama protiv krvavih režima bivše Jugoslavije, u oštrim, revolucionarnim štrajkovima kojih je sve više i koji po broju učesnika sve više rastu, zatim u koncentracionim logorima i zloglasnim robijašnicama, na velikim skupovima i mitinzima na kojima je naša radnička klasa, na kojima su naši narodi, rukovođeni Partijom, sve jače podizali moćni glas revolta i slobode i sve oštrije izražavali svoju nepokolebljivu, pobedonosnu revolucionarnu volju. Nekoliko originalnih masovnih pesama napisano je i komponovano u toku oslobodilačkog rata (da pomenemo samo »Uz maršala Tita« i »Hej brigade«).

Na vidnome mestu među revolucionarnim pesmama koje su podizale i krepile duh naroda u neravnoj, sudbonosnoj borbi za slobodu, stoji — »Internacionala«.

U poslednjem sudaru, u narodnooslobodilačkoj borbi 1941 — 1945, revolucionarna pesma je u najpotpunijem smislu reči masovna. A brojnost i raznolikost sovjetskih masovnih narodnih i crvenoarmejskih pesama, nastalih posle Oktobarske revolucije, ulazi u najšire slojeve naših partizana — radnika, seljaka i borbene inteligencije naših naroda — uporedo sa našim originalnim pesmama, kao i sa starim pesmama iz podzemnih borbi u nekadašnjoj »tamnici naroda« i slavnim pesmama Oktobarske revolucije.

Uticaj ruske, sovjetske masovne pesme na našu masovnu pesmu, na postanak i razvoj naše nove masovne pesme veliki je i plodonosan — najširi slojevi naših naroda nose je i nosiće je duboko u srcu, ona je duboko u najsvetlijim borbenim tradicijama naših naroda, koje žive i koje će živeti.

»Masovnu pesmu stvaraju dva autora. Muzika — to su krila koja nose masovnu pesmu, a reči — to je ono što ta krila nose, idejna sadržina masovne pesme«. Tako piše, povodom Odluke CKSKP(b), Lav Ošanin u članku »Stvorimo krilate pesme«, objavljenom u »Literaturnoj gazeti«.

Drugi pisac, I. Nestjev, u članku »Pisac i kompozitor« piše: »Zajednički rad kompozitora i pesnika postao je dobar običaj. Uzajamne konsultacije, živa stvaralačka saradnja omogućuju da se stvore takve pesme, u kojima se muzika i tekst slivaju u organsku celinu.«

A. Svešnikov, narodni umetnik RSFSR, u članku »Bliže izvorima narodnog stvaralaštva«, ističe: »Gledajući kako narod reaguje na naše masovne pesme sa njemu dragim i razumljivim melodijama, na pesme koje odražavaju veličinu i herojstvo naše epohe, naš život i borbu, uverio sam se da je narodno, istinito i jednostavno u tim pesmama osnovni činilac njihovog uspeha kod slušalaca«.

Samo u ovo nekoliko misli uglednih sovjetskih umetničkih radnika čini mi se da je obeležen osnovni pravac i naše masovne pesme — pravac koji naši umetnici treba da utvrde i da na tome pravcu stvaraju dela koja će postati nerazdvojni, organski deo duhovnog života naših najširih narodnih slojeva, koja će izražavati veliku, plemenitu i oplemenjujuću, preobraženu i preobražujuću, herojsku stvarnost, ponosnu sadašnjicu i sve srećniju budućnost naših naroda.

Takvi zaključci došli su do izraza, na nedvosmislen način, nepobitno, i na sastancima naših pisaca i muzičara. Ako se govori o otstupanjima od njih, do izvesnih otstupanja dolazilo je samo u stvaralačkoj praksi. I u jednom, i u drugom i u trećem slučaju — i po pitanju punog unutrašnjeg, sadržajnog, idejnog jedinstva muzike i teksta, i po pitanju tesne saradnje kompozitora i pisaca, i po pitanju stvaranja na osnovu najboljih tekovina i iskustva velikog muzičkog bogatstva naših naroda — po pitanju »izvora narodnog stvaralaštva«. Ali pravilni zaključci se moraju oživotvoravati u stvaralačkoj praksi ako nam je štalo do toga da ne ostanu prazna reč — do čega nesumnjivo nije stalo ni našim kompozitorima ni našim pesnicima.

Prema nepotpunim podacima (Popis Muzičkog odeljenja »Prosvete«), naši kompozitori su napisali ili obradili, od oslobođenja do danas, oko 60 masovnih pesama. Činjenica da je mali broj tih pesama ušao u najšire narodne slojeve, da je mali broj tih pesama zadržao trajniji uticaj i stekao mesto opštenarodne masovne pesme — rečito govori da u praksi stvaranja treba izvršiti duboki prelom. Broj pesama u popisima dokazuje veliko učešće naših kompozitora u toj oblasti umetničkog stvaranja — ali umetnička snaga tih pesama nije našla put u samo srce naroda. Kompozitori se, dobrim delom, još nisu potpuno saživeli sa motivima, sa stvarnošću koju treba da izraze i da stvaralački oplode svojim melodijama, a podudaran zadatak još uvek stoji nerešen najvećim delom, i pred većinom pesnika, koji treba da stvaraju pogodne tekstove.

U obrazloženje ove konstatacije treba ući stručnom analizom. Međutim, izvesne činjenice isuviše vidno podvlače nesaživelost, površnost, kabinetske metode — mehanički postupak većine naših kompozitora na tome poslu — neophodnu nužnost da i delom pokažu svoje principijelno u osnovi pravilno gledanje na masovnu pesmu, njeno mesto i njenu ulogu danas. Kao vrlo grube ilustracije treba, npr. konstatovati, da je melodija pesme »Ovde je mladost« ustvari — melodija klasične revolucionarne bugarske pesme »Hadži-Dimitar«, mehanički prenesena na sadržaj naše današnje stvarnosti. Ili, tome nasuprot, treba npr. istaći činjenicu da se iza teksta poznate pesme »Zaboravit nećemo omladinsku prugu« prokrijumčarila u naše omladinske mase muzika jedne stare karističke paradne pesme, metamorfozirane u hitlerovački marš, vrlo dobro poznat ne samo bivšim okupatorskim nemačkim trupama, nego i građanima Beograda iz dana hitlerovačke okupacije.

Prema popisu Komiteta za kulturu i umetnost krajem 1947, samo horova sa karakterom stalnosti i koji javno nastupaju bilo je u Sloveniji 187, u Hrvatskoj 156, u Srbiji 157, u Bosni i Hercegovini 45, u Makedoniji 39 i u Crnoj Gori 9, što ukupno čini 589 profesionalnih i sindikalnih horova u celoj zemlji. U toku 1947 godine 20.703 članova tih horova nastupali su pred našom javnošću 6.986 puta. Međutim, pred našim pesnicima i kompozitorima, ističući svoje neodložne kulturno-umetničke potrebe, ne stoje samo ti popisani horovi. Pred našim umetnicima stoje stotine hiljada, stoje milioni naših graditelja iz gradova i sela, pred našim umetnicima stoji čitav naš stvaralački narod, svestan svoje veličine i snage, svestan lepote svog stvaralaštva i velike današnjice u kojoj izgrađuje socijalizam. Pred našim umetnicima stoji naša Armija, njena plemenita snaga, slava njenih mladih tradicija i uzvišenost njenih ciljeva.

Pred našim umetnicima, obasjan slobodom i budućnošću, stoji novi čovek čije se najsvetlije osobine sve više razvijaju u novoj Titovoj Jugoslaviji.

Naši kompozitori i pisci to nesumnjivo znaju. Kompozitori očekuju tekstove, a pesnici očekuju nadahnute kompozicije — narod pak očekuje krilate pesme za pevanje. Nužno je, međutim, učiniti otsudan korak — izvršiti smelu reviziju dosadašnjeg stvaralačkog rada na tome planu i učiniti prekretne korake — stvoriti umetnički dublja dela koja će, umetnički poletno, izražavajući istinu o našoj stvarnosti, organski srasti sa narodom i biti njegova nova lepota i nova snaga.

Čedomir MINDEROVIĆ

PISMO IZ MAKEDONIJE

Novi ljudi preobražavaju prirodu

Poslednji majski dani.... Sa planine Bistre blešti sneg, zaslepljuje, preliva se u srebrne tonove, oštro se ocrtava između plavetnila neba i zelenila u polju. Svuda dokle dopire pogled, niže se na razvigoru beli narcis... Dan je na izmaku.. Iz daljine, iz barake omladinaca, rominja u blagim tonovima pesma. Ovde je mladost Jugoslavije... Da, ovde je, i svuda je na našim gradilištima — mladost Jugoslavije.

Slivaju se brigade jedna za drugom, prolaze poljem i ravnaju se na zbornom mestu. Omladinci, graditelji elektro-kombinata, sazvali su miting u čast Petog kongresa Komunističke partije Jugoslavije. Iz mora zastava, omladinaca i cveća (od cveća su i transparenti, i petokrake, i parole, i imena rukovodilaca) dopire pesma o Titu. Spevali su je borci na Kozari — pevaju je graditelji na gradilištu Makedonije.

Večeras je veliko slavlje: graditelji hidro-centrala dočekali su pesmom i klicanjem omladinsku brigadu iz Pirinske Makedonije. Došli su u vardarski kraj da sa omladinom cele Jugoslavije izgrade centrale.

Sa neskrivenim ponosom, sa sigurnošću u sebe, omladinci su prihvatili poziv graditelja Novog Beograda za takmičenje u čast Kongresa Komunističke partije — narodne patije.

A kada je na zbornom mestu buknula logorska vatra, ugovoreni znak za početak takmičenja, jedna za drugom eksplodirale su u daljini mine, lomeći stenje. Mineri su počeli prvi... Raznihala su se narodna kola, i polako se slila u jedno beskrajno dugo — Kozaračko. Dve hiljade graditelja Makedonaca, Srba, Hrvata, čvrsto zagrljeni, jedan uz drugog, igrali su oko vatre, a iz daljine je još uvek dopirala grmljavina mina.

Setio sam se jedne vesti Radio-Atine, filijale Volstrita. Dok sam prošle godine gledao kako omladina Makedonije gradi kanal u Strumičkom Polju, radeći na isušivanju velikog močvarnog zemljišta, boreći se krampovima, buldožerima, eksplozivom, — slušao sam prenos radija kako lakeji ratnohuškačke centrale cinično javljaju da se ispod Belasice, na tom istom Strumičkom Polju, vode bitke. Uveravali su da do grčkih karaula na Belasici svakodnevno dopiru eksplozije granata; govorili su o tobožnjem građanskom ratu kod nas.

Partija... Partija... Partija... — skandiraju dugo omladinci...

— Nadmašivanje normi, naš prilog Kongresu naše Partije...

Omladinci su se spremali da nadmaše već nadmašene norme. Kroz kamenito i golo brdo, beli se put nad samim poljem gde će biti jezero. Malo su niže tuneli koji probijaju brdo; kroz njih će teći voda Vrbjanske Reke i Radike.

Oko 300 seoskih omladinaca iz cele Jugoslavije već je opismenjeno na ovome radilištu. Na raznim kursevima osposobljeno je 637 omladinaca za minere, bibliotekare, rukovodioce analfabetskih kurseva, kino-operatere.

Mirisni narcis, planinske vode, beskrajno polje za trenut padaju u zaborav. Lepota druge poezije, kao plima, raste sa svakim opismenjenim čovekom, sa svakom novom brojkom, sa svakom nadmašenom normom. I ma koliko da je raznolikost u ovoj poeziji, melodija je uvek jedna, puna patosa i lepote; divna budućnost naših naroda — elektrifikacija naših sela i industrijalizacija naše zemlje.

Novi dan počeo je pesmom, jutarnjim rumenilom i eksplozijom mina. Prolaze kolone mladića i devojaka sa alatom u rukama. Leluja pred njima duga svilenih zastava.

Opraštam se očima sa nezaboravnim pejsažom: planine, planinske vode, planinsko cveće. U dolini, pod jutarnjom sumaglicom, naziru se novosagrađena sela. Stanovnici tih sela upoznali su žalost i radost. U toku rata, okupator je popalio ta sela, pobio mnogo muške čeljadi, razgrabio stoku. Neprijatelj je potučen. Došli su novi ljudi doneli i novu vlast, koja je narodu podigla nove svetle i bele domove.

Gledam i trudim se da zapamtim ovaj pejsaž okupan u suncu. Znam, u toku naše Petoletke, kad jednom, kasnije budem prolazio, zateći ću novu sliku: jezero, brane, turbine, elektrocentrale. Završetak centrale biće pobedonosna i veličanstvena strofa ove pesme, pesme o radu, o mladosti, o svetlosti, o novom životu....

Slavko JANEVSKI

Protest francuskih naprednih književnika protiv terora u Grčkoj

U Parizu je održana generalna skupština Nacionalnog udruženja pisaca (C. N. E.), na kojoj je Luj Aragon, sekretar udruženja, pročitao iscrpan referat o radu društva. Ponovo je izabrana stara uprava. Na skupštini, 86 članova udruženja prihvatilo je protest protiv nečuvenog terora monarhofašista u Grčkoj. U protestu se, između ostalog, kaže:

»Francuski književnici koji, za vreme okupacije, nisu prestajali da protestuju protiv ubijanja rodoljuba krivih samo zato što su podizali glas svoje savesti, pozivaju književnike celog sveta da izraze još jednom s njima svoj užas i svoje gnušanje povodom ubijanja talaca u Grčkoj. Francuski književnici obraćaju se naročito francuskoj vladi da energično interveniše kako bi se već jednom prestalo s tim metodama koje je sama Francuska, na žalost, vrlo dobro upoznala.«

JEDAN NEKULTURNI FENOMEN

UBIJANJE KNJIGA

Šime BALEN

U jesen 1947 proveo sam u New Yorku nezaboravno veče s grupom američkih pisaca. Bili su to sve vrlo interesantni ljudi: romanopisci, dramatičari, pisci filmskih scenarija, publicisti. Svi su oni putovali vrlo mnogo. Uzevši sve skupa obišli su gotovo cijelu zemaljsku kuglu. Dvojica između njih bila su u Sovjetskom Savezu i o njemu objavili zapažene knjige. Jedan se za vrijeme rata borio na Pacifiku i napisao uspjelo djelo o borbi s Japancima. Najmlađi među njima tek se vratio iz Njemačke, odakle je donio iscrpnu knjigu.

Vodio se živ razgovor. O svemu i svačemu: o američkoj i sovjetskoj književnosti, o Titu i jugoslovenskim partizanima, o Wallaceu i trećoj partiji, o Thomas-Rankinovoj hajci na progresivne ljude Amerike, o životu američkih pisaca.

Razgovor mi je otkrio mnoge, dotada nepoznate strane nimalo zavidnog položaja američkih književnika...

Te večeri prvi put u životu čuo sam o jednom strašnom pojmu — o ubijanju knjiga.

Naš kućedomaćin, poznati američki publicista, koji se tek vratio s puta po Evropi i spremao knjigu o svojim utiscima, nabacio je pred goste pitanje obrade svog novog djela. On je proputovao Francusku, Njemačku, Austriju, Čehoslovačku, Mađarsku i Jugoslaviju. S nepritajenim oduševljenjem iznosio je snažne impresije, koje su na njega ostavile zemlje narodne demokracije, osobito Jugoslavija. Kod nas je posjetio Železnik i Omladinsku prugu i nije imao dovoljno riječi da opiše radni polet našeg naroda, naročito omladine.

Govoreći o obradbi svoje knjige, domaćin se malo zabrinuto pitaš kako da je »postavi«.

— Pa onako kako ste stvari doživljavali — savjetovao mu je jedan od prisutnih... — Bili ste u Francuskoj — opišite što ste tamo vidjeli. Zatim, što ste vidjeli u Austriji. I onda ono što ste vidjeli u Čehoslovačkoj, Mađarskoj i Jugoslaviji.

— Hm... To bi bilo najbolje. Ali onda će reći da vršim propagandu za zemlje narodne demokracije... i — to bi mi ubilo knjigu...

Zaprepastio sam se. Nikada prije nisam čuo za takvo nešto: ubiti knjigu.

Upitao sam što znače te strašne riječi.

Objasnili su mi:

Ubiti knjigu znači spriječiti joj da dođe u ruke naroda. Ubijaju se, dakako, nepoželjne knjige. To nisu samo knjige takozvanih progresivnih pisaca, nego i svih onih koji u svojim djelima iznose istinu.

Ima mnogo, vrlo mnogo formi ubijanja knjige...

TEŠKO JE NAĆI IZDAVAČA...

Izdavanje knjiga u Americi sa stanovišta pisca težak je, nadasve težak posao, koji traži mnogo novaca i razgranatu organizaciju za rasturanje. Zato rijetko koji američki pisac može sam da izda svoju knjigu. Tim poslom bave se izdavačka poduzeća, koja su gotovo sva odreda, sa šakom izuzetaka, vezana za krupni kapital. Ta preduzeća izdaju samo one knjige koje se ne kose s općim kursom politike američke buržoazije. Zato izdavači danas neće da štampaju knjige koje govore istinu o Americi, o životu američkih radnih masa, o imperijalističkoj politici američkih vlastodržaca ili koje govore istinu o stanju u zemljama narodne demokracije ili Sovjetskom Savezu.

Kada sam u novembru 1947 posjetio neke hollywoodske pisce pripovijedali su mi o sudbini knjige O. John Rogge-a.

O. John Rogge je bivši zamjenik državnog tužioca SAD. On je demokrata i dosljedni pristaša Rooseveltove politike. Prisustvovao je suđenjima nacističkim vođama u Nürnbergu i vidio tamo kako američki pretstavnici brane, ohrabruju i oživljuju nedotučene nacističke zlikovce. Ne samo to, nego je vidio kako se fašističke metode presađuju na američko tle i kako se, uz pomoć kapitalističkih krugova, sve jače i sve opasnije razvijaju. I, O. John Rogge, demokrata i javni radnik, odlučio je da kaže svom američkom narodu istinu o svemu — da napiše knjigu. Bilo je to 1946. O. John Rogge je još tada bio ime u SAD! Lako je našao izdavača!...

Onda je Amerika sve jače, sve brže i sve otvorenije stala ploviti Byrnes - Harriman - Dullesovim kursem, kursem Trumanove doktrine i Maršalovog plana. Počela je hajka Thomas-Rankinovog komiteta na »vještice«, na komuniste, liberale i dosljedne demokrate. Počela je bjesomučna kampanja ratnih huškača tipa Bullita, Earlya, Martina Winchella i njima sličnih protiv SSSR i zemalja narodne demokracije. — Najavljena Roggeova knjiga postala je nepoželjna. I izdavač je odbio da je štampa, odrekavši se velikodušno čak i datog predujma od 1.200 dolara...

UROTA ŠUTNJOM
(CONSPIRACY OF SILENCE)

Da bi narod mogao kupovati knjigu, mora znati za nju. Za nju doznaje preko novina i časopisa. Literarnih časopisa u Americi ima vrlo malo. Najpoznatiji je »Staturday Review of Literature«. Čudan je to časopis sa čudnim sadržajem: nekoliko blijedunjavih recenzija, pa koji prilog i ostalo — reklama gola reklama. Časopis je pod direktnom kontrolom najmoćnije bankarske kuće Wall-streeta, Morganove kuće. Vode ga Morganovi ljudi koji znaju kako (»know how«) treba voditi takav posao. U njemu ćete naći reklame o senzacionalnim kriminalnim romanima (»mystery story«), o najbljutavijim ljubavnim romanima. Naći ćete svega i svačega, samo ni riječi o najvrijednijem (zapravo jedinom vrijednom) djelu američke književnosti — o naprednoj književnosti.

Osim literarnih časopisa, sve veće novine Amerike imaju svoje rublike književnih pregleda. Predvode, dakako »New York Times« i »New York Herald Tribune«. U njihove posvećene rubrike mogu da dođu prikazi samo o »izabranim« knjigama.

I jedan i drugi list imaju svake nedjelje posebne velike priloge o američkoj literaturi. Oni liče na preglede »Saturday Review of Literature« kao jaje jajetu.

Na taj način u američke literarne preglede ne može ući nijedna knjiga koja kritički gleda na život u Americi, na »american way of life«, bez obzira na njenu literarnu i umjetničku vrijednost. Time američki književni glavari onemogućuju čitalačkoj publici da uopće dozna da je neka »nepoželjna« knjiga izišla.

To je urota šutnjom — conspiracy of silence, kako kažu Amerikanci. Tom urotom šutnje američki su književni »bossovi« ubili mnoga vrijedna djela američke književnosti. Knjiga o kojoj se ne pojavi prikaz u novinama ostaje nepoznata. Svijet ne doznaje za nju — i ona propada.

U Waschingtonu sam sreo talentiranog publicistu i pisca Richarda Sassuly-a. On je kao vojnik služio u američkoj okupacionoj vojsci u Njemačkoj i napisao vrlo intresantnu knigu o I. G. Farbenindustrie, u kojoj je pokazao kako službeni američki pretstavnici sarađuju s njemačkim fašističkim industrijalcima i sabotiraju odluke Jalte i Potsdama. Na njegovu knjigu pozivaju se i sovjetske historiske note »Falsifikatori historije«. Nijedne novine — osim radničkih — nisu se ni osvrnule na nju. Primijenili su conspiracy of silence. Malo je tko u Americi doznao za tu vrijednu knjigu.

U New Yorku sam se upoznao s jednim mladim piscem, nad čijom su knjigom također primijenili urotu šutnjom. Ubili su mu knjigu. Nema od čega ni da živi. Pripovijedao mi je kako protiv svoje volje mora da se baci na pisanje kriminalnih i avanturističkih romana, da zaradi za život. (Kriminalni romani, uz blagoslov književnih »bosova«, idu u Americi kao alva). Kad zaradi malo novca na kriminalnim romanima izdat će ponovo jednu dobru knjigu, koju će opet sigurno ubiti...

CRNE LISTE (BLACKLISTING)

Jedan od najefikasnijih i najuobičajenijih ali i najodvratnijih načina ubijanja knjige jest crna lista blacklist. Američke knjižare su uglavnom direktno il indirektno u rukama krupnog kapitala. One se dogovore da neće prodavati tu i tu nepoželjnu, osuđenu knjigu — stavljaju je na crnu listu.

Kad sam u jeseni 1947 boravio u New Yorku, čuo sam da je poznati američki književnik Howard Fast napisao novi roman »Clarkton«. Zaredao sam u new-yorškim knjižarama u želji da ga kupim. Svagdje su me odbijali. Negdje vrlo ljubazno: »Sorry«. Negdje malo nabusitije: »Ne držimo«. Negdje su me sumnjičavo pogledavali ispod oka, kao da se čude kako se uopće usudim u njihovoj knjižari pitati za Fastovu knjigu.

Howard Fast je jedan od najpoznatijih američkih književnika — nasljednik velikih pisaca Amerike: Jack Londona i Theodora Dreisera i John Reeda. To je mlad čovjek. Ima nešto preko trideset godina, ali dosada napisao desetak velikih književnih djela, koja su zauzela istaknuto mjesto u američkoj književnosti. Neke njegove knjige kao roman »Gradjanin Tom Paine«, doživjele su nekoliko izdanja. Njegov »Put slobode« je epopeja borbe Crnaca za njihova ljudska prava. U »Amerikancu« ovjekovječio je

Don West

likove radničkih boraca i mučenika iz Haymarket afere i lik progresivnog sudca Altgelda. Sa »Nepobjedivim« i »Začetim u slobodi« u kojima je prikazao borbu Amerike za oslobođenje od engleskog jarma, osvojio je čitalačku publiku. U »Zadnjoj granici« opisao je tragičnu sudbinu Indijanaca u kapitalističkoj Americi.

Računa se da su njegova djela štampana u nekoliko milijuna primjeraka. Howard Fast je napredan pisac. No, kada je ranije, pisao o historiji, o prošlosti — to po mišljenju američke buržoazije nije bilo baš tako opasno. Osobito to nije bilo opasno za vrijeme rata, kad historijska djela daju ljudima snage za lakše izvršavanje ratnih napora. Zato je tada Howard Fast bio slavljen kao veliki pisac. Prikazi o njegovim knjigama ulazili su i u posvećene rubrike »New York Times-a« i ostalih listova. Tada je »New Yorker« pisao o Fastu kao najvažnijem američkom piscu historiskih romana, a »N. H. Tribune« je ocjenio njegovu knjigu »Začeti u slobodi« kao veliko djelo. »Saturday Review of Literature« pisao je u to vrijeme o njegovom romanu »Zadnja granica«, kao o nečem novom u američkoj literaturi.

No sasvim je drugačije, kad napredni pisac zagrabi u današnjicu, osobito u američku današnju stvarnost. Howard Fast je to učinio. Prošle godine napisao je novi roman »Clarkton«, u kojem opisuje poslijeratnu Ameriku, nemilosrdnu eksploataciju radničke klase i njezinu borbu, pod rukovodstvom komunista, za bolji život. Knjiga se nije svidjela američkoj buržoaziji ni njezinim literarnim »bossovima«. Ocijenili su je kao neameričku, kao komunističku subverzivnu propagandu. Trebalo je ubiti knjigu. Autoritativni »New York Times« je počeo paljbu. Knjižare su dobile da prodaju Fast-ovu knjigu. Zato ste u New Yorku i u drugim američkim gradovima mogli samo u radničkim knjižarama naći Fastov »Clarkton«.

SLUČAJ PJESNIKA
DON WESTA

Upravo je nevjerojatno kakve se sve forme ubijanja knjiga ne pronalaze u Americi! Klasičan je za to slučaj pjesnika Don West-a.

U Americi danas poeziji ne cvatu ruže. Pjesme se čitaju vrlo malo. Vjerojatno zato što redovito ne odražavaju životnu stvarnost američkih ljudi, što su, s malo izuzetaka, čudovišna zbrka preživjelog larpurlartizma, dekadentnog modernizma, svega i svačega.

Međutim, pjesme Don West-a, koji spada u ono malo izuzetaka, zabilježile su vanredan uspjeh. Njegova zbirka poema »Grude južne zemlje« (»Clods of Southern Earth«), štampana je u preko 15.000 primjeraka. To je za Ameriku mnogo, vrlo mnogo! Prošle godine je ta zbirka pjesama bila bestseller (knjiga koja se najviše prodaje). Vjerojatno zato što odražava tešku stvaroost i opjevava upornu borbu siromašnih farmera i rudara i crnih i bijelih, protiv tiranije veleposednika i kapitalista.

Na svom putu kroz Ameriku prošao sam državom Georgijom kojom se još i danas viju dimovi plamenih krstova Ku Kluks Klana, nad kojom se još uvijek njišu okrvavljeni kukonci Lynčganga. U glavnom gradu Georgije, Atlanti, upoznao sam Don West-a, borbenog i talentiranog pjesnika Amerike. To je snažan čovjek, georgiski brdjanin — hillbilly, kako ih podrugljivo zovu Amerikanci, sin siromašne farmerske porodice.

Danas je Don West profesor na Oglethorpe univerzitetu. Prije toga bio je seljak, tekstilni radnik i rudar. Promijenio je svu silu zvanja. Zarađujući kojekako kruh i upoznavajući dno života američke stvarnosti, West je svršio škole. No, kao što sam kaže, više je naučio na farmama, po tvornicama i rudnicima negoli na svim američkim univerzitetima koje je prošao. Danas je on jedan od najpopularnijih ljudi Juga, pjesnik i borac, koji neustrašivo raskrinkava američke eksploatatore i reakcionare.

Razgovarao sam s njime do kasno u noć. I dok sam slušao njegova izlaganja o životu ljudi na Jugu, o krvavom teroru Ku Klucs Klana i georgijskog fašiste Talmadgea, o teškom položaju Crnaca i krekera (siromašnih bijelaca) i njihovoj borbi protiv eksploatatora i reakcionara, a za bolji život, za mir i suradnju među narodima, meni su na pamet navirali stihovi njegove pjesme.

Ja ću, Ameriko, kušati
da ti govorim oko u oko
o pobjedi
o šerkroperima i tenantima*.
o Crnim ljudima i krekerima **
I ti moraš slušati
pogledati
i zamislit se duboko...

Knjigu pjesama Don Westa je napredna javnost, naročito radnici, farmeri, liberalci i napredna inteligencija, primila s oduševljenjem. Reakcija je bijesnila. Kad nisu uspjeli da unište knjigu — odlučili su uništiti pjesnika.

KNJIGE NA LOMAČI

Što SAD ide dublje u političku i socijalnu reakciju to sprovodi brutalniju politiku ubijanja knjiga. Kao što u politici sve više pozajmljuje »prokušane« metode Hitlera i Gebelsa, tako i na kulturnom polju primjenjuje sve otvorenije njihove recepte. Od »otmjene« urote šutnjom i crne liste, otišli su korak dalje. Prešlo se na metode fizičkog uništavanja knjiga — na paljenje knjiga.

Polovicom aprila ove godine građani grada Rochestera u državi New York imali su prilike da vide prizor, koji ni u čemu ne zaostaje za 1933. godinom u Hitlerovoj Njemačkoj. Toga je dana plaćena, organizirana rulja američkih fašista zapalila niz knjiga.

Među zapaljenim knjigama nalaze se: Karl Marks: »Djela«, Friedrich Engels: »Porijeklo porodice«, Ph. S. Foner: »Izbori iz djela Thomasa Jeffersona«, Frederick Douglas: »Izabrani spisi«, H. Aptheker: »Crnci u američkoj revoluciji«, S. Obermann: »Joseph Wedemeyer«, A. Rochester: »Privreda kapitalizma«, A. Tolstoj: »Hodanje po mukama«, i druge.

Par riječi o tim knjigama:

O Marksovim i Engelsovim je suvišna i jedna jedincata riječ. (Svak znade što njihova djela znače za razvoj čovječanstva.

Ph. S. Foner je pozati savremeni američki historičar. A. Thomas Jefferson je ideolog i vođa američke revolucije i rata za nezavisnost. On je pored Lincolna najveća figura američke historije i tvorac »Deklaracije nezavisnosti«, koja je udarila temelje SAD. Bio je pretsjednik SAD od 1800—1808 godine. Amerikanci ga zovu ocem demokracije. No, kao što lomača u Rochesteru govori, njegove demokratske ideje danas su nepoželjne »američkoj demokraciji«.

Frederick Douglas je slavni borac za prava američkih Crnaca. Sam je bio rob na plantažama južnih veleposjednika. Pobjegao je na sjever, naučio pisati i postao jedan od najvatreniiih pobornika borbe protiv ropstva. Njegovo ime i njegova djela pretstavljaju i danas, u očima crnačkih masa, simbol borbe za pravo i slobodu Crnaca.

Ann Rochester spada među najpoznatije savremene američke ekonomiste. Svojim djelima razgolitila je vladavinu finansijske oligarhije u SAD. Primjetili ste da ona nosi isto ime kao i grad u kome su paljene!

* šekroperi (sharceropers) i tenanti — siromašni seljaci napoličari, koji rade na američkim veleposjedima.

** krekeri (crackers) — siromašni bijelci na američkom Jugu.

Howard Fast

Njezini pređi dali su svoje ime tom gradu. Ona je praunuk pukovnika Nathanaela Rochestera osnivača grada Rochestera!

S. Obermann je savremeni pisac Amerike. Njegova spaljena knjiga govori o čuvenom američkom borcu za slobodu i demokraciju pukovniku Josephu Wedemejeru, prijatelju Marksa i Engelsa, prvom marksisti SAD, koji se istakao u građanskom ratu (1861 do 1865) kao borac Lincolnove armije.

Herbert Aptheker je progresivni pisac i kritičar. Njegova historiska djela o borbi Crnaca svratila su na sebe opću pažnju američke javnosti.

Eto tim i takvim knjigama po mišljenju američke reakcije nema mjesta u američkoj »demokraciji« i »kulturi«.

Ovaj divljački akt nije ostao osamljen. Par dana kasnije dogodio se sličan slučaj u američkoj koloniji Puerto Rico. Tamo je grupa vojnika američke ratne mornarice upala u progresivnu knjižaru »Estrela Roja«, uništila knjige progresivnih pisaca i isprebijala prodavača.

SUDSKI PROGONI PISACA

Nije se ostalo samo na ubijanju knjiga. Ide se za tim da se unište i pisci. Već se skoro dvije godine u Americi vodi histerična hajka na sve napredne pisce. Progoni ih se kao subverzivne, »neameričke«, komunističke elemente.

U Americi postoji jedan čudovišni komitet. Zove se Komitet za neameričku djelatnost. Na čelu su mu dva pretstavnika najcrnje američke reakcije: J. Parnell Thomas — pretstavnik industriske buržoazije i financiskog kapitala sa Sievera, i John Rankin — pretstavnik latifundista s Juga. Komitet se bavi pronalaženjem »neameričkih« elemenata, to jest ljudi koji o bilo kakvim pitanjima američke unutrašnje i vanjske politike ne misle isto što misle Thomas i Rankin i njihovi moćni gospodari s Wall-streeta i južnih latifundija.

Komitet je organ Kongresa, najvišeg zakonodavnog tijela SAD, u čije ime uvijek nastupa. Ima neograničena ovlašćenja i može nad svakim Amerikancem da vodi istragu, kada god hoće. »Istrage« ovog Komiteta vrše se po nevjerojatno perfidnoj šabloni i one uvijek svršavaju onim što Komitet želi. Glavno pitanje koje Komitet postavlja žrtvi jest, da li je komunista. Ako ste zaista komunista i vi to potvrdite — Komitet vas predaje sudu, jer pripadate organizaciji koja »sprema nasilnu promjenu američkog poretka«. Ako niste komunista i ne priznate to — onda vas predaju sudu, jer ste »lagali« Kongresu. Ako nećete da odgovorite — opet vas predaju sudu zbog »neposluha« Kongresu...

Komitet je glavni organ američke reakcije za hajku protiv svih slobodoljubivih snaga. Kada je pred dvije godine ta hajka ponovo oživjela u Americi, Komitet se među prvima bacio na književnike.

Prvi je kažnjen Howard Fast, jer je odbio da prokaže Komitetu ljude koji daju novčane priloge za pomoć španskim antifašističkim izbeglicama. Osuđen je na tri mjeseca zatvora i novčanu kaznu.

Kada sam u jesen prošle godine bio u Washingtonu, tamo se pred Komitetom vodila rasprava protiv desetorice pisaca optuženih da su širili komunističke ideje u Hollywood-u. Na Thomasov upit da li su komunisti, nijedan od njih nije htio da odgovori. Komitet ih je optužio zbog »neposluha« Kongresu i predao sudu.

U maju ove godine počeli su sudski procesi protiv te desetorice. Dvojica su već osuđena i to Dalton Trumbo i John Howard Lawson. Svaki od njih dobio je godinu dana zatvora i hiljadu dolara globe.

Obojica osuđenih spadaju među najbolje i najpopularnije pisce filmskih scenarija u Americi. Trumbov film »Trideset i dva iznad Tokija« imao je ogroman uspjeh u Americi Lawson je napisao niz scenarija, među ostalima i scenarijo za poznati film o španjolskom ratu »Blokada«, koji se s uspjehom davao po cijelom svijetu, a koji su osudili jedino Hitler, Musolini i sveti otac papa.

Nakon osude Trumba i Lawsona pretstoji suđenje poznatom romanopiscu Albertu Maltzu i sedmorici njegovih drugova. Sve njih čeka, višemanje, slična kazna.

* * *

Ubijanje knjiga u Americi u svim tim formama — počam od urote šutnjom i crnih lista pa sve do lomača i sudskih progona pisaca — pretstavlja opći plan napada američke reakcije na kulturu. Ono pokazuje put kojim je pošla vladajuća klika Amerike — put u srednji vijek i barbarstvo. A sve to u želji, da onemogući narodu da dođe do dobrih knjiga, koje mu govore istinu o Americi i o ostalom svijetu. To je smisao ove nekulturne pojave ubijanja knjiga.

No, američka reakcija je zaboravila, da se knjige ne dadu ubiti, da se one ne mogu ubiti. Historija svjedoči o tome. Historija, počam od prvih srednjovjekovnih napada na knjigu, pa sve do Hitlera, pokazala je da su knjige i pisci, osuđeni zbog svoje napredne ideje i istine, uvijek nadživjeli svoje sudije.

POVODOM SEDAMDESET PETOGODIŠNJICE ROĐENJA KNJIŽEVNI KA-BORCA

Anri Barbis

primer jednog velikog života

Trinaest mučnih godina u istoriji Francuske proteklo je od smrti Anri Barbisa. Bile su to godine patnji i poniženja, godine dubokog istoriskog pada, fizičkog i duhovnog ropstva. Pomenimo samo žrtvovanje i izdaju španskog naroda u njegovoj borbi za slobodu i demokratiju, podmuklu minhensku komediju, kukavičku kapitulaciju u Kompienju, sram Peten-Lavalovog ropskog vremena kad su bednici i špijuni vladali Francuskom.

Istina, u tih trinaest godina zabeležena su i slavna dela francuskog podzemnog pokreta, ilegalna borba Komunističke partije i oslobođenje Pariza. Ali uprkos tome, na kraju, de Gol i Blum spregli su se da francuski narod ponovo bace u okove, da ovu lepu slobodoljubivu zemlju degradiraju na stepen poniznog poslušnika američkog imperijalizma. Međutim, Francuska živi i bori se. A u toj borbi i u tom življenju sadržano je delo Anri Barbisa.

To delo je veliki primer revolucionarne i patriotske svesnosti:

»Neka njegov život — pisao je Staljin o Barbisu — njegova borba, nadanja i perspektive posluže kao primer mladom pokolenju trudbenika svih zemalja u borbi za oslobođenje čovečanstva od kapitalističkog ropstva«.

Barbis je oličenje velikog života: u njemu je oličena uzvišena tradicija Francuske i postojana požrtvovana borba francuskog savremenog radničkog pokreta. Barbis — to je put Voltera, Anatola Fransa, Romen Rolana, put Konventa i Komune, put slavne Komunističke partije.

* * *

Jedan slučajni susret u proleće 1934 s Barbisom u redakciji »Monda«, časopisa koji je on uređivao. Bio je već tada ozbiljno bolestan. Pa ipak, i dalje je vodio borbu kojoj je bio posvetio svoj život. Njegov visoki stas, pogurena ramena i lepo, unutrašnjom vatrom ozareno lice ostavljali su neizgladiv utisak.

Anri Barbis

Pognut, s malo uzdignutom finom, nervoznom rukom, trudio se on da oživi davne uspomene. Sporo i škrtim rečima budio je svoja sećanja s puta po Jugoslaviji u doba aleksandrovske diktature. Beograđani, koji su se tiskali da pozdrave velikog proleterskog pesnika i borca, bili su rasterivani bajonetima. — To su bili utisci, zametak knjige »Dželati«. — Dok je o tome govorio, njegov dubok ozbiljan glas bio je kao zamračen žalošću.

Za žaljenje je samo što Barbis nije imao više mogućnosti da vidi onu drugu, novu Jugoslaviju. Da je mogao da dođe u oslobođeni, pobedonosni, životnim elanom ispunjeni Beograd, koji izgrađuje socijalizam, s kakvom bi ga srdačnošću, ljubavlju i poštovanjem dočekao narod trudbenika!

* * *

Život mislioca, borca i pesnika Barbisa čeka još svog biografa. Žak Diklo i Žan Frevil dali su važne priloge toj biografiji.

Barbis je rođen 17 maja 1873 u Anieru, na Seni. Otac mu je bio novinar i dramski pisac. Mati mu je umrla kad je imao tri godine. Studirao je filozofiju. Istovremeno počeo je svoju novinarsku karijeru i pisao pesme i priče. Već 1892 dobio je nagradu na konkursu lista »Eko de Pari«, a ubrzo zatim nagrađena mu je zbirka pesama »Plavetnila«.

U tim godinama pesnik Barbis još nije bio prozreo zakone društvenog razvoja. Duh francuske književnosti bio je prožet pesimizmom i odvodio je u sfere estetičkog i formalističkog artizma francuskog simbolizma.

Nota melanholije i maglovitog bespuća si.bolizma nalazi se i u njegovim prvim delima. Barbis piše pozorišne kritike i novele. Počinje dublje da istražuje pokretne snage istoriskog zbivanja. Uzima udela u borbama koje se vode oko Drajfusove afere. Objavljuje svoj prvi roman »Preklinjanja« (1903), jednu očajničku, lirski raspaljivu i romantičnu analizu ljudskog života. Sledeći roman »Pakao« (1908) prikazuje čoveka izolovanog među zidovima njegove individualne sudbine. To je, darovito dato, nepoštedno razotkrivanje osobenjačke usamljenosti, poroka i sitnoburžoaske bede, sa nihilističkom poentom na kraju. U to vreme, Barbis je idealista i pacifista. On sarađuje u reviji »Mir« i objavljuje 1914 velikim delom već ranije izrađenu priču »Mi drugi«, u kojoj su ocrtana nemila zbivanja, podmuklost, slučajnosti i tragični prelomi koji se odigravaju u životu čoveka.

Kad je 1914 izbio svetski rat, Barbis se prijavio u vojsku. Smatrao je za svoju dužnost da bude tamo gde se narod bori i gine. Decembra 1914, kao vojnik 231 pešadiskog puka, nalazeći se na Eni, u prvoj frontovskoj liniji, Barbis je doživeo one tragične događaje koje je posle opisao u svom romanu »Oganj«.

Neki mračan entuzijazam odveo je Barbisa u rat — da bi se borio protiv rata. Otišao je ne misleći da se vrati. Hteo je ratne strahote do dna da proživi. Tu mu se pogoršala plućna bolest, od koje je bolovao celog života. Otada je išao od bolnice do bolnice, upoznavao se sa operacionim salama. Sve što je doživljavao — zapisivao je u svoj beležnik.

Iz svih tih strahota i muka proizišla je njegova knjiga »Oganj« — veliki spomenik nepoznatom vojniku prvog imperijalističkog rata. Ta knjiga, napisana 1915 za šest meseci, uznemirila je srca i postala činilac u svesti svog vremena. Prvobitno je objavljena u nastavcima u listu »Evr«, osetno osakaćena od cenzure. Kao knjiga pojavila se se tek 1917. Odmah je prodata u stotine hiljada primeraka. Pesniku je dodeljena Gonkurova nagrada uprkos svestranih protesta šovinista i reakcionara. »Oganj« je preveden na petnaest jezika. Knjiga je postala izraz osećanja miliona ljudi, jer je u njoj Barbis obelodanio imperijalistički karakter rata i pokazao masama revolucionarni put borbe. Nijedan od uspelih ratnih romana koji su se zatim pojavljivali nije imao snagu Barbisove vizije ni ubedljivost njegovih misli: ni romani Dorželesa i Diamela, Hemingveja i Dos Pasosa, Arnolda Cvajga i Remarka. Čak ni značajna knjiga »Rat« Ludvika Rena ne može se poreditи sa »Ognjem«.

Druga Barbisova ratna knjiga »Svetlost« ima za temu buđenje svesti malog čoveka iz srednjeg staleža. U toj knjizi Barbis je ocrtao nesposobnost vladajuće klase da razvija kulturu, i unutrašnji raspad te klase.

I ova knjiga pokazuje zrake svitanja jedne pravičnije socijalne budućnosti. Ona je odgovor na pobedonosnu Oktobarsku revoluciju 1917.

* * *

Otada se Barbisov glas svuda čuo: u člancima, knjigama, na mitinzima, kongresima, u borbi protiv sudskih zločina — ceo njegov život sagorevao je za stvar napretka, demokratije i socijalizma.

Godine 1919 i 1920 vodio je ARAK, organizaciju ratnika. Objavio je spise »Reči jednog borca«, »Zrak svetlosti u ponoru«, »Nož u zubima«. Branio je Oktobarsku revoluciju od napada reakcije. Aktivno je delao u Antiimperijalističkoj ligi, u Internacionalnoj radničkoj pomoći i, 1923 godine, kad su pohapšeni članovi Politbiroa Komunističke partije Francuske, demonstrativno je stupio u Partiju.

Dve godine docnije objavio je plameni protest protiv rata u Maroku koji je vođen za interese francuskih trustova. Iste godine pojavila se i njegova knjiga »Dželati«, u kojoj je ocrtao beli teror na Balkanu, i roman »Okovi«. U tom romanu hteo je Barbis da prikaže panoramu svetske istorije, eksploataciju čoveka čovekom kroz sve epohe. Ima tu divnih mesta, ali u celini koncepcija prevazilazi okvire jednog romana.

Njegove knjige »Hristos« i »Hristove Jude«, koje su se pojavile posle »Okova«, nisu bez zabluda. Barbis je pokušao da Isusa »liši njegove legende« i da ga prikaže kao pobornika ugnjetavanih i kao proleterskog propagatora jednakosti među ljudima. Ali zato se dokumentarnom snagom odlikuju njegove novele »Sitne vesti«. Snažno i sa realističkom intenzivnošću, pesnik ocrtava epizode kolonijalnog iskorišćavanja, belog terora i ugnjetavanja. Godine 1930 napisao je on knjigu »Rusija«, rezultat puta kroz veliku zemlju ispunjenih snova. U časopisu »Mond«, koji je uređivao, odjekivao je njegov poziv na borbu protiv laži i korupcije, na borbu protiv rata i fašizma.

U knjizi posvećenoj Zoli on je odao priznanje majstoru iz Medana koga je voleo, ali je ujedno pokazao i granice naturalističke metode.

Poslednje Barbisovo delo nosi naslov »Staljin«. To je biografija oslobodioca naroda, izgraditelja socijalizma: »čoveka s glavom naučnika, telom radnika i osobinama običnog vojnika«.

»Nije bilo godine, počev od 1917 — kaže Barbis o Staljinu — da on nije izvršio takva dela koja bi svakog čoveka zauvek proslavila. To je čovek od gvožđa. Samo ime odaje nam njegov lik: Staljin — čelik (stalj). On je čvrst i elastičan kao čelik. Njegova snaga — to je njegov neverovatno zdrav smisao, širina njegovih znanja, vanredna unutarnja koncentracija, strast za jasnoćom, neumoljiva doslednost, brzina, čvrstina i snaga u odlučivanju, stalna briga o izboru ljudi. Posle smrti čovek živi samo na zemlji. Lenjin živi svuda gde ima revolucionara. Ali se može reći: ni u kome nisu tako oličene Lenjinova misao i reč kao u Staljinu. Staljin je Lenjin današnjice«.

Godine 1935 Barbis je uzeo učešća na VII svetskom kongresu Komunističke internacionale. U Moskvi se razboleo od zapaljenja pluća i umro u kremljskoj bolnici. Sahranjen je na groblju Per-Lašez u Parizu.

* * *

Osnovna ideja Barbisovog stvaranja bila je: kovanje oružja duha za borbu protiv ugnjetavanja. Njegov je stil jednostavan, popularan, ali suptilan. Posle prvih napisa, on je napustio manirizam i maglovitost simbolizma. Barbis je imao sve osobine istinske skromnosti i jednostavnosti, koje su svojstvene pravim velikanima. Njegov život bio je pun neustrašivosti, požrtvovanja i upornog rada. Barbis je veliki učitelj našeg vremena: značajan pisac, neumoran borac — pravi komunista.

O. Bihalji-MERIN

POVODOM IZLOŽBE REPRODUKCIJA SLIKA TRETJAKOVSKE GALERIJE U BEOGRADU

PEREDVIŽNIKI

Branko ŠOTRA

M. P. Musorgski
Rad J. E. Rjepina

Savremeno slikarstvo u Sovjetskom Savezu vuče korijene iz ruskog realizma XIX vijeka. Ono se zapravo nadovezuje na djelo grupe »Peredvižnika«, glavnih pretstavnika ruskog realizma druge polovine XIX vijeka.

Za grupu ruskih realista umjetnika, koja se udružila u drugoj polovini prošlog vijeka da popularište umjetnost putem organizovanja pokretnih izložbi za narod (»peredvižno« — pokretno), u Sovjetskom Savezu vlada ogromno interesovanje u najširim narodnim slojevima. Danas se narod upoznaje sa stvaralaštvom peredvižnika - knjigama i milionima reprodukcija njihovih djela. Prostorije Trećakovske galerije u Moskvi i Ruskog muzeja u Lenjingradu, gdje su izložena originalna njihova djela, stalno su prepune posjetilaca svih mogućnih profesija narodnosti i dobi. Njihove slike redovno se susreću po školskim knjigama, kao i na stranicama časopisa i listova. Teško da je ma koja umjetnička tekovina prošlosti dostigla takvu popularnost kao peredvižinstvo u SSSR-u.

U čemu je suština stava peredvižnika? Kakvu su ulogu oni odigrali u životu i istoriji ruske umjetnosti?

Kroz rusku umjetnost XIX vijeka jasno se ispoljavaju dva pravca: jedan oficijelni, koji ima svoje žarište u Imperatorskoj akademiji, i, drugi, koji je ponikao van akademije, inspirisan samim životom.

Pripadnici prvog pravca zadovoljavali su potrebe dvora i dvoru najbližih krugova, trudeći se da ugode njihovim ukusima. Osnovni motivi njihovih djela crpljeni su iz mitologije, Svetog pisma ili narodnog eposa. Glavno u svim njihovim djelima jeste takozvana viša ljepota koja se ogleda u lijepim pozama, pažljivoj modelaciji forme i besprijekornom akademskom crtežu. Čitava njihova umjetnost nije imala nikakve veze sa postojećom stvarnošću. U posljednjoj četvrti XIX vijeka carska akademija postala je pravom kočnicom razvoja ruske umjetnosti.

Prvi znaci novoga shvatanja umjetnosti javljaju se u djelima dvojice velikih ruskih majstora XIX vijeka, Brjulova i A. Ivanova, a Venecijanov prvi proklamuje potrebu slikanja po prirodi, prema životu. On napušta kopiranje Holanđana i odlazi u svoje selo i prvi uvodi u rusku umjetnost seljaka, koji kasnije postaje centralni motiv ruskog slikarstva.

Prva isključivo realistička platna daje slikar Fedotov (1815—1852), na kojima se osjeća uticaj flamanskih i naročito holandskih majstora XVIII vijeka. Te slike malog formata pretstavljaju tipične scene iz svakidašnjeg života. Realistički stav Fedotova, kao i kasnije stav grupe peredvižnika, podudara se sa pojavom realizma u ruskoj literaturi, čiji su glavni ideolozi bili Bjelinski, Dobroljubov i Černiševski. Bjelinski je naglašavao da umjetnik ne smije da se ograničava na »ptičije cvrkutanje«, na stvaranje »svoga svijeta«, koji nema ničeg zajedničkog sa istorijskom i filozofskom djelatnošću savremenosti, nego mora da prikazuje stvarni život sa svim patnjama i nadama. Bjelinski protestuje protiv shvatanja da je umjetnost razonoda, ukras ili luksuz. Po njegovom mišljenju, umjetnost treba da bude sredstvo za pokretanje i preobražavanje čovjeka, sredstvo za podizanje njegove društvene svijesti; ona mora da služi velikim ciljevima vijeka, da bude društveno progresivna, da poziva u borbu za slobodu i razumni smisao života, da služi narodu.

Dobroljubov se borio protiv umjetnosti koja ne vodi borbu za preuređenje života na novim osnovama, dostojnim čovjeka. On je tražio da se umjetnost stavi u službu narodu, da izražava njegove interese i potrebe. »Mi se nikada nećemo složiti — veli on — da pjesnik koji rasipa svoj talenat u izvanrednim opisivanjima listića i potočića može imati istu vrijednost kao onaj koji sa istovjetnom snagom talenta umije da iznosi na primjer pojave društvenog života«.

Černiševski u svojoj poznatoj disertaciji »O estetskim odnosima umjetnosti prema stvarnosti« daje teoretsku osnovu na kojoj postepeno izrasta umjetnost ruskih realista riječi, muzike, pozorišta slikarstva i skulpture. Po Černiševskome lijepo — to je život, život onakav kakav po našim pojmovima treba da bude. »Sadržina umjetnosti je u onome što je u životu od opšteg interesa«. Umjetnost po Černiševskome »treba istinito da odražava život, da ga tumači i da donosi sud o njemu, pomažući na taj način preobražavanje samog života«. Ona treba da bude »udžbenik života«. Umjetnik mora vatreno da reagira na sve probleme koje postavlja život. »Pravi poziv umjetnosti — kaže Černiševski — sastoji se u istinitom odražavanju stvarnosti i pomaganju progresivnog razvoja društva. Novome životnom sadržaju u umjetnosti mora odgovarati nova realistička umjetnička forma«.

Sva tri velikana ruske misli slagali su se u tome da je osnova umjetnosti idejni sadržaj i da sadržaj uslovljava umjetničku formu. Zatim, da forma i sadržina moraju pretstavljati neraskidivo jedinstvo, pod uslovom da sadržina ima glavni značaj. Po njihovom mišljenju, forma uvijek mora da bude sadržajna.

Na takvim osnovnim idejama ponikla je razvijala se i svjetala umjetnost peredvižnika, naporedo sa stvaralačkom djelatnošću Tolstoja, Dostojevskog, Turgenjeva, Čehova, Borodina, Musorgskog, Čajkovskog, Mendelejeva, Mečnikova i drugih. Dio njene veličine je i u toj podudarnosti njenih stremljenja sa stremljenjima najznačajnijih i najprogresivnijih umova toga vremena.

Dugo vremena vladalo je mišljenje da je umjetnost ruskih slikara realista bila u velikoj zavisnosti od književnosti, da je ilustrativna i nesamostalna. Međutim, istina je u tome da su se u istim životnim uslovima vremena i literati i muzičari i slikari interesovali za iste probleme i osvetljavali ih raspoloživim izražajnim sredstvima pod različitim uglovima.

Zanimljiva je paralela između ruske i zapadnoevropske umjetnosti toga doba. Zapadnoevropska, s pojavom impresionizma, počinje da služi kao sredstvo za otstranjivanje pažnje od društvene stvarnosti, od socijalnih protivurječnosti. Dok se iz zapadne umjetnosti postepeno istiskuje čovjek i daju samo beznačajni djelići stvarnosti, ruska umjetnost povezuje se prisno s narodom i oslobodilačkim pokretom svoje zemlje pomažući ga aktivno i javno. Otuda i njena sadržajnost i visoka idejnost, koje je odvajaju od savremene umjetnosti Zapada.

Godine 1863 demonstrativno je raskinulo sve veze sa Akademijom četrnaest mladih darovitih ljudi, koji su, sa Kramskim na čelu, kasnijim učiteljem i kritičarom čitave grupe peredvižnika, odmah osnovali svoju radnu zadrugu, artelj. Nekoliko godina kasnije, 1870, oko te zadruge formiralo se, na inicijativu slikara Perova, »Društvo pokretnih izložbi«.

Godina 1871 pretstavlja istorijski datum u ruskoj umjetnosti. Tada je otvorena prva izložba peredvižnika. Od te izložbe, kako je tada pisao Saltikov-Ščedrin, umjetnost prestaje da bude tajna, prestaje da dijeli ljude na zvane i nezvane. Peredvižnici ulažu sve sile da bi stvorili umjetnost usko povezanu sa životom i interesima naroda i bore se za demokratsku, nacionalnu, realističku umjetnost. Njihov realizam stvarno je kritički, jer su se oni držali principa da zadatak umjetnosti nije samo u tome da prosto odražava stvarnost, već da istovremeno daje i ocenu savremenih pojava. Život naroda, koji se zlopatio, dat je u njihovim djelima sa mnogo sapatnje, toplo i mnogostrano. Buržoazija, činovništvo i naročito sveštenstvo dati su u oštrom kritičkom osvjetljenju.

S pojavom peredvižnika umjetnost počinje da govori o onome što narod interesuje, jezikom koji narod dobro razumije. Time ona postiže neviđeni društveni značaj. Za umjetnost se otada interesuju najšire mase ruskoga naroda. Otada ona igra ogromnu kulturno-prosvetnu i političku ulogu, vaspitava ukus i podiže socijalnu svijest masa.

Peredvižnici su se bili okupili na vrlo širokoj idejno-umjetničkoj platformi, koja je omogućavala svakome članu potpunu slobodu individualnog izražavanja. Oni su se oslanjali na najviša dostignuća svjetske i domaće umjetnosti i vezujući svoju umjetnost za najprogresivnija politička stremljenja, podigli su visoko društveno-političku ulogu i značaj umjetnika. Centralna tema u njihovim djelima bila je — čovjek-narod, narod neidealiziran, neuljepšan, dat vjerno u svakodnevnoj životnoj borbi. Pojedinac čovjek nije ih interesovao kao izdvojena ličnost, već kao društveno biće sa određenim mjestom u životu.

Francuska umjetnost XIX vijeka bila je u umjetničkom smislu vodeća u to vrijeme u Evropi. Hegemoniju Pariza priznavali su svi narodi svijeta — osim Rusa. Ruski realisti često su i na duže vrijeme odlazili u zapadnu Evropu i dobro poznavali evropsku, naročito francusku umjetnost. Ali — i pored toga, oni je nijesu podražavali. Išli su svojim putem. Njima je bilo jasno da ruski umjetnici imaju svoje zadatke i da je sa stanovišta tih zadataka i metoda rada velika umjetnost prošlosti bliža ruskom realizmu od savremene umjetnosti Pariza.

Svijesno peredvižnici su odbacivali put spoljnje, formalističke umjetnosti, umjetnosti isključivo subjektivnih osjećanja i lirskih raspoloženja, koja je tada cvjetala na Zapadu, i propovjedali umjetnost kao odraz i objašnjenje života, priznajući vodeću ulogu njenoj idejnoj sadržini.

U ruskom realizmu druge polovine XIX vijeka jasno se razlikuju tri perioda, koji obuhvataju ogroman broj imena. Za prvi period od 1861 do prve izložbe peredvižnika 1871, značajan je naročito rad slikara Perova. Drugi period, od 1871 do 1890, period peredvižnika, karakterišu naročito imena dvojice najvećih ruskih umetnika Rjepina i Surkova. U trećem periodu od 1890 do 1905 periodu opadanja realizma, ističe se ličnost Sjerova, koja u sebi sjedinjuje stav peredvižnika sa najnovijim stremljenjima Zapada.

Nasmejani vojnik
Studija V. J. Surikova

Kroz čitavo vrijeme stvaralačke djelatnosti peredvižnika, oni su redovno, svake godine, organizovali i selili svoje zajedničke izložbe, koje su uvijek pretstavljale krupan kulturno-politički događaj.

Poslije revolucije od 1905, peredvižnici u ruskoj umjetnosti ne pretstavljaju nikakvu značajniju grupu, nikakav uticajan pokret. Njihova slabost sastojala se u tome što oni nijesu shvatili istorijsku ulogu radničke klase. Nije im bilo jasno da revolucija u Rusiji može pobijediti jedino kroz savez radnika i seljaka.

Međutim, devedesete godine pretstavljale su nagli porast revolucionarnog pokreta radničke klase. To je vrijeme napretka industrije, sa kojom je rastao proletarijat — a na drugoj strani jačala buržoazija. U umjetnosti to se odrazilo, na jednoj strani, porastom estetskog individualizma, koji ovaploćuje principe razvijenih buržoaskih odnosa, a na drugoj strani u pokretanju novih tema i ideja, vezanih za radničku klasu i njenu revolucionarnu borbu. Peredvižnici nijesu bili u stanju da shvate zakonitost i neizbježnost postojanja tih tendencija u umjetnosti 90-ih godina. I oni se u toku slijedećih godina nijesu više nalazili na glavnom putu ruske umjetnosti.

Veliki rezultati u razvoju današnje ruske umjetnosti teško se mogu zamisliti ako se ne shvati i ne usvoji ono što su u tome pravcu vec ucinili Rjepin, Surikov i ostali pretstavnici ruskog realizma druge polovine XIX vijeka.

Danas, sovjetski umjetnici ne podražavaju, ne reprodukuju niti kopiraju peredvižnike. Oni ulažu sve sile da što dublje usvoje njihovo iskustvo i shvate sam duh njihove umjetnosti, da usvoje njihovu ljubav prema narodu, idejnost njihove umjetnosti, njihovu borbu za pravdu i istinu i njihovo majstorstvo u oblasti figuralne kompozicije. Od peredvižnika oni samo polaze, kao od čvrste osnove, ali sa ciljem da dadu lik sovjetskog čovjeka, sovjetsku stvarnost.

Sovjetski umjetnici imaju svoj put. O dosadanjim njihovim rezultatima sa toga puta može se suditi na razne načine. Ali — o ispravnosti toga puta diskusije ne može biti.

Pri riješavanju zadataka, koje je pred naše umjetnike postavio život, iskustvo ruskih umjetnika realista pretstavlja dragocjenost neprocjenjive vrijednosti.

O KULTURNOM JEDINSTVU

Miško KRANJEC

Bratstvo i jedinstvo naroda Jugoslavije skovano je i posvećeno zajednički prolivenom krvlju u borbi za slobodu i za novu državu. No pred našom književnošću stoji još uvek veliki zadatak da izrazi pređeni put ka bratstvu i jedinstvu i da ostvareno bratstvo i jedinstvo produbi, da vaspitavajući duše ljudi, uklanja ostatke predrasuda, smetnje i druge negativne pojave prošlosti, da uz pojačanu saradnju između književnosti pojedinih i svih naših naroda, doprinese izgradnji nove kulture, kulture našeg radnog naroda, koja će biti jedinstvena uza svu bogatu raznoobraznost nacionalnih obeležja i formi.

Odnos slovenačke književnosti prema jugoslovenskom jedinstvu dobio je jasan smisao i karakter u novim uslovima, no on nije potpuno nov: još u dalekoj prošlosti postojala je težnja za jugoslovenskim jedinstvom, a ta težnja se naročito odrazila kod naprednih kulturnih radnika i književnika. Oni su nekada, bilo iz Ljubljane, bilo iz Koruške, a kasnije iz Primorske, s pouzdanjem upirali oči na jug i verovali u političko oslobođenje svih jugoslovenskih naroda, njihovo bratstvo i moguće jedinstvo. Reakcionarni elementi ometali su i tada idejno zbližavanje. Pitanje jedinstva neki kulturni radnici postavljali su nekada u spoljnjem vidu, pitanje jezika kao alternativu: da li da Slovenci razvijaju svoj sopstveni jezik ili da ga se odreknu radi postepenog slivanja s braćom na jugu. Naši vodeći kulturni radnici—stvaraoci od samog početka su pravilno postavljali i rešavali to pitanje, radeći na oformljenju slovenačkog književnog jezika i na razvijanju slovenačke kulture, kao jedne od jugoslovenskih kultura.

Buržoaska politika pod Austrijom sprečavala je kulturno zbližanje iz straha da ono ne urodi željom za političkim ujedinjenjem jugoslovenskih naroda u zajednčku državu. Buržoaska politika posle prvog svetskog rata izvrgla se u lažni nacionalizam i u gušenje nacionalne osobenosti slovenačke kulture. Dogodilo se da je, posle prvog svetskog rata, između slovenačkih i ostalih jugoslovenskih naroda, iako su živjeli u istoj državi, bilo zaista neverovatno malo međusobnih kulturnih veza i odnosa. Sa radnja je postojala uglavnom između i dejno progresivnih književnika, a inače su književnici Slovenije bili književnicima Srbije ili Hrvatske skoro tako daleki kao da nisu u istoj državi. To su bile posledice nerešenog nacionalnog pitanja i hegemonističke politike koja se oslanjala na najgore elemente u pojedinim nacijama. I u Beogradu su nas, Slovence, gotovo više poznavali po zloglasnom ministru policije i po činovnicima nego po istinskim vrednostima naše kulture. Uz to je još postojala tendencija kod znatnog broja kulturnih radnika da se više okreću ka inostranstvu nego ka sopstvenoj zemlji.

To poglavlje u našem političkom i kulturnom životu završeno je. Oslanjajući se na napredne, borbene tendencije do rata, narodnooslobodilačka borba je s mobilizacijom naprednih, patriotskih snaga u svim našim narodima, oslobođenjem svih naših naroda, pa i dotad nepriznatih, položila temelje novoj jugoslovenskoj kulturi na ostvarenom bratstvu i ravnopravnosti svih naših naroda-gospodara. Došlo je vreme kada kulturno stvaralaštvo nije više usko ograničeno na teritoriju jednoga naroda, već na puni razvitak kulturnih potencija svakog našeg naroda. Nadovezujući se na najbolje tradicije kulturnog nasleđa, ono i omogućava i čini nužnim slivanje svih tih osobenih kulturnih napora u jednu zajedničku kulturu, koja nije veštački izjednačena, nego je zajednička po naprednom jugoslovenskom sadržaju i narodnom karakteru, po svemu onome što čini naše novo društvo i izražava našu narodnu državu.

Kao što danas u našem političkom životu Primorska ili Koruška ne pretstavljaju samo naš slovenački problem, kao što neka nova pruga u Bosni ili podizanje nove industrije u makom delu države ne pretstavlja pitanje samo jedne pokrajine ili republike, nego je zajednička stvar svih nas, — tako i kulturno stvaralaštvo ovog ili onog našeg naroda nije više samo njegova posebna stvar i tekovina, nego postaje svojina i ponos svih naših naroda. Nova književnost preporođene Makedonije tiče se i nas Slovenaca. Dok se naš Cankar nekada morao boriti da bi ga neka uska grupa u Ljubljani uopšte pustila na pozornicu, sada, trideset godina posle smrti tog naprednog borbenog pisca, odaje mu se zaslužena počast i njegovim delom otvara se i počinje rad Jugoslovensko dramsko pozorište u Beogradu. Dok je Župančič počeo kao pesnik uskoga kruga u Sloveniji, njegova sedamdesetogodišnjica odjeknula je u celoj Jugoslaviji kao narodni praznik, a delo velikog slovenačkog pesnika postalo svojinom svih jugoslovenskih naroda. Što je Prešern izvan Slovenije poznat više po imenu negoli po vrednosti svojih stihova, to je samo zbog bolnog pitanja dobrih prevoda. Otsustvo dobrih prevoda takođe je zaostavština prošlosti. A isto tako i u Sloveniji sada tek postaju u većoj meri poznati najbolji književni stvaraoci ostalih bratskih naroda, kao intimni, kao svoji.

Ali mi idemo još dalje u svom novom kulturnom životu. Dok iz prošlosti odabiramo i, kritički usvojivši, prenosimo po celoj državi zasada samo dela najvećih stvaralaca— jer kulturno nasleđe svakog od naših naroda i svih naših naroda zajedno još nije potpuno ocenjeno, — sada svaki iole značajniji kulturni događaj već odjekuje po celoj državi, a svaka iole značajna kulturna tekovina postaje svojina svih naših naroda: dobra knjiga ići će po celoj Jugoslaviji, dobra pesma obletiće celu zemlju, dobra drama davaće se na svim pozornicama, dobra slika ili skulptura delovaće i izvan republičkih okvira, a dobra muzička kompozicija svuda će se slušati. Naša kultura po mnogim svojim tekovinama zrači i znači i izvan granica Jugoslavije. Jasno je da ona to može postići samo sa opštejugoslovenske platforme.

No ne samo to. Mi smo već danas stupili na put prećutnog takmičenja u kulturi. Nije u pitanju nekakva neumesna surevnjivost ili gordost, već onaj zdravi odnos kojim hoćemo da razvijemo svoje snage u korist čitave naše zemlje, u korist svih naših naroda, — zemlje i naroda koji zaslužuje najbolje. Ne zatvaramo se više u usko postavljene narodnosne granice vireći kroz pukotine u susedne oblasti, — uklonili smo prepreke koje osuđuju na uskost. Iz te nove perspektive već danas drukčije gledamo na svoj rad. Puni razmah stvaralaštva u nacionalnim formama nije ograničen uskim okvirima, — pred nama su široki horizonti i jasne perspektive, a jedinstvo naše nove kulture, koja se stvara, vanredno je bogato po osobenostima i formama.

Međusobna poseta književnika naših naroda takođe je jedan od izraza i jedna od formi razvijanja sve dubljeg jedinstva naših kultura u zajedničkoj jugoslovenskoj kulturi.

KULTURNA KRONIKA

Razvoj prosvjetno-kulturnog i umjetničkog života u Crnoj Gori

MARKO KAŽIĆ

U radu na kulturno-prosvjetnom uzdizanju u Narodnoj Republici Crnoj Gori, koja je naročito pretrpjela pustošenja rata, postignuti su značajni rezultati.

Glavna smetnja koju je trebalo savladati, bila je nepismenost, jedno od najtežih nasljeđa iz naše prošlosti i najozbiljnija kočnica napretka. Tri kampanje koje su organizovane uz učešće narodnih organizacija, narodnih vlasti i prosvjetnih i javnih radnika, imale su cilj konačnu likvidaciju analfabetizma. Pobjede koje su postignute idu u najljepše pobjede naše posleratne izgradnje.

Krajem 1947 izrađen je bio detaljan plan, po kome svi nepismeni do 50 godina starosti treba da nauče da čitaju i pišu u toku naredne godine. Napravljen je samo izuzetak sa Barskim srezom, gdje se plan imao ostvariti sa 60%, jer su tamo uslovi rada izvanredno teški, a broj nepismenih vrlo velik. Uključeno je u tečajeve 23.359 muškaraca i žena, koliko je nepismenih preostalo u Republici, i otpočela borba za čuvanje tečajeva od raspada i borba za podizanje kvaliteta rada. Tečajci su dobili besplatno bukvare, olovke i ostali pribor, a tečajevima su rukovodili učitelji, omladinci i pismeni frontovci.

Dosadašnji rezultati pokazuju da su uloženi napori bili plodonosni. Ispite na tečajevima položilo je 13.500 u toku marta i aprila, a ostatak od 9.630 radi u tečajevima i grupama i biće opismenjen do kraja godine. Pojedini srezovi, ponijeti takmičarskim poletom i odličnom organizacijom rada, kao što je slučaj sa Kolašinskim srezom, ispunili su i premašili plan prije određenog roka i time konačno likvidirali nepismenost.

Šta ovo znači i koliki je to uspjeh, vidi se iz ovih činjenica. U bivšoj Zetskoj banovini bilo je među svim stanovnicima 64,04% nepismenih. Mi smo samo u toku 1947 godine opismenili u Grnoj Gori dva puta više (opismenjeno 15.397), nego što je opismenjeno u bivšoj Jugoslaviji u čitavoj 1939 godini (opismenjeno 6.504).

Svršeni tečajci uključivani su u čitalačke grupe i niže i više tečajeve za opšte obrazovanje. Takvi tečajevi u idućoj godini biće masovni i postaće opšta škola za široko kulturno uzdizanje masa.

Likvidacija nepismenosti, koja će u našoj republici biti završena u toku ove godine, morala je biti ubrzana da bi se ostatak vremena do kraja Petogodišnjeg plana iskoristio, da se kroz nove forme rada nekadašnji nepismeni kulturno i idejno uzdignu do te mjere, da njihove stvaralačke snage mogu biti iskorišćene u svim oblicima javnog života.

Rad na opštem narodnom prosvjećivanju pomagale su gradske i seoske narodne biblioteke i čitaonice, narodni univerziteti, domovi kulture, bioskopi, pozorišta, priređivačke ekipe, kulturno-umjetnička društva, horovi i orkestri.

Težnja da knjiga prodre duboko u narod ispolajavala se u brzom porastu seoskih i gradskih narodnih biblioteka i čitaonica, čiji se broj popeo na 768. Samo u toku 1947 otvoreno je 313 novih čitaonica, a nabavljeno je 72.948 novih knjiga. Na čelu svih biblioteka stoji Centralna narodna biblioteka koja pomaže i potstiče njihov rad. Ona sakuplja novu literaturu koja izlazi u republikama, a sem toga traga za kulturnim nasljeđem crnogorske prošlosti, pribira knjige, dokumenta, rukopise, pisma.

Seoske biblioteke i čitaonice još ne postižu cilj kojem su namjenjene. Teškoće oko smještaja i nabavke knjiga, oko prostorija i rukovođenja čine da se njihov vaspitni i prosvjetni značaj ne koristi pravilno. Njihova mreža još je mala i nedovoljna. One još nijesu mogle postati onaj važan činilac u razvoju i uzdizanju našeg sela.

Pri rešavanju svih ovih pitanja najveću pomoć treba da pruže učitelji od kojih većina radi na selu, i, kao prosvjetni radnici, najbolje poznaju kulturnu ulogu ovih ustanova. Njihovi najbliži saradnici moraju biti omladinske organizacije, jer je njihovom članstvu, naročito onom udaljenijem od kulturnih gradskih centara, najpotrebnije idejno i opšte obrazovanje.

Bilo je napretka i u razvoju književnosti. Mreža knjižara raširena je po svima gradovima i varošicama, pa čak i po nekim selima. Organizovana je i jedna putujuća knjižara koja je obilazila sela. Knjižare su prodale desetine i desetine hiljada knjiga gradskim i seoskim bibliotekama, ustanovama i pojedincima. Ali cilj nije još postignut. Oni će morati još vrlo mnogo da urade, da bi njihova kulturna misija bila u skladu sa duhom našeg razvitka, sa njegovim potrebama i težnjama. Tako se kao važna pitanja njihove problematike nameću pitanja bolje organizacije posla, pravilnije nabavke knjiga, izgrađivanje osoblja, povezivanje sa čitaonicama, i uzdizanje knjižara od trgovačkih radnja do kulturnih ustanova.

Otvoren je 31 dom kulture. Te nove ustanove, nikle iz novih potreba, nijesu uspjele da postanu kulturni centri, žarišta prosvjetno-kulturnog rada u gradu i selu. Uzrok tome treba tražiti i u objektivnim smetnjama. U većini slučajeva nije bilo potrebnih prostorija za njihov smještaj; zatim, u nekim mjestima otvoreni su domovi, iako za njih nijesu bili sazreli uslovi. Ponekad se uzrok može naći i u neshvatanju njihovog značaja od strane narodnih organizacija jer se uglavnom sve svodi na formalizam, na izbor uprave doma, a sistematski, planski rad bio je povremen i površan. Zato se nužno nametnulo pitanje reorganizacije, koja je izvedena u tom smislu, što će osnovani kulturno-prosvjetni savezi, koji će objedinjavati sav rad, ujediniti sve kulturno-umjetničke snage čija je rasparčanost dosada bila štetna. Tako su pronađene nove organizacione mogućnosti da se sva prosvjetna i opšta kulturna djelatnost usmjeri jednim pravcem i da joj se da određeni sadržaj i pravilna orijentacija.

Narodni univerziteti osnovani su u svim većim gradovima, sreskim centrima, po varošicama i selima gdje god je za njih bilo uslova i mogućnosti za rad. Oni su popularisali nauku i umjetnost, potsticali idejno-političko vaspitanje i naučno tumačili naš razvoj i dalje smjernice toga razvoja. Prosječno je održavano godišnje oko 1.500 predavanja sa najrazličitijom tematikom. Rad ovih ustanova nešto je jače aktiviran osnivanjem i uvođenjem u život Centralnog narodnog univerziteta koji je imao rukovodeću ulogu, objedinjavao rad i postavljao zadatke. Ali bilo je i nedostataka. Mreža njihova nije se toliko razvila da su se mogli povezati s najširim narodnim slojevima i postati moćna i živa škola za opšte obrazovanje. Njihova djelatnost osjećala se više u gradovima nego u selima; karakter i kvalitet predavanja ponekad je odbijao slušaoce. No svi ti nedostaci pravilno su uočeni i nalazimo se na putu njihova otklanjanja.

Vidno mjesto u kulturnom uzdizanju imaju priređivačke ekipe čiji se broj popeo na 115. One su se trudile još od početka oslobodilačke borbe da budu začetnici kulturnog i umjetničkog života. Ali kvalitativno njihov rad nije zadovoljavao, jer ekipe nijesu imale pouzdano umjetničko i idejno-političko rukovodstvo. Kao posljedica toga bile su greške pri izboru repertoara i često slab kvalitet izvođenja. S obzirom na važnost i odgovornost njihove uloge bilo je neophodno da se njihov problem ozbiljno razmotri, da im se ukaže pomoć i njihov rad usmjeri u pravcu idejnog i umjetničkog uzdizanja. Pitanje je donekle riješeno na taj način što su organizovani tečajevi za rukovodioce ekipa i što je Narodno pozorište preuzelo obavezu da im, preko svoga članstva, ukazuje povremeno pomoć i da kontroliše njihov rad.

Znatan doprinos dali su bioskopi. U doba predratne Jugoslavije u Crnoj Gori bilo je svega 7 bioskopa i to samo po većim gradovima, dok danas imamo 19 stalnih i 4 putujuća bioskopa. Prije oslobodilačke borbe oni su bili privatna svojina, a danas su svojina čitavog naroda i moćno vaspitno sredstvo za masovno prosvjećivanje. U 1947 godini osjetila se jaka aktivnost u razvoju i radu bioskopa, kada je otvoreno 5 novih stalnih i 1 putujući. Prikazano je ukupno 260 filmova i žurnala ored 643.219 posjetilaca. Putujući bioskopi dali su 570 pretstava koje je posjetilo 132.893 posjetioca. Najveći uspjeh imali su sovjetski filmovi sa prikazivanjem kulturnog i umjetničkog života, procvata i izgradnje u velikoj zemlji socijalizma. Još veći zamah osjetio se u prvom tromjesečju ove godine. Otvorena su četiri nova bioskopa i jedan putujući. Stalni bioskopi su prikazali 89 filmova sa 1.203 pretstave koje je posjetilo 259.884 gledaoca, a putujući su obišli 122 mjesta, prikazali 133 pretstave koje je posjetilo 42.242 osobe.

Iz nedostatka tehničkih sredstava i stručnjaka nijesmo bili u mogućnosti da organizujemo samostalnu filmsku produkciju. Prošle godine dopisnička ekipa »Zvezda film« za Crnu Goru snimila je 24 reportaže za centralni filmski žurnal u dužini od 2.715 metara filmske pantljike. Na pruzi Nikšić—Titograd snima se dokumentarni film.

Izdavačka djelatnost, ako se izuzmu listovi i časopisi, bila je neznatna. Njenu aktivnost onemogućavao je nedostatak tehničkih sredstava i stručnjaka. Organizovanjem izdavačkog preduzeća »Narodna knjiga« početkom 1948 god. učinjen je veliki prelom. Za nekoliko mjeseci izašao je veći broj knjiga.

Književna djelatnost kretala se u dosta uzanom krugu i nije pokazala naročitu aktivnost. Jedan dio književnika i umjetnika poginuo je u oslobodilačkoj borbi (Đorđe Lopičić, Vukajlo Kukalj, Ivo Novaković itd.), drugi je radio i radi u drugim republikama i u Beogradu, i dao krupan doprinos u oblasti umjetničkog stvaralaštva. Književni podmladak još je u procesu izgrađivanja i početničkog traženja. Vrlo je malo urađeno da se on potstakne i ohrabri.

Književni život koncentrisan je oko časopisa »Stvaranje«, koji je već u trećoj godini izlaženja. Listovi »Pobjeda«, »Omladinski pokret« i »Naša žena« aktivno su učestvovali u riješavanju društvenih problema, pokretali ih, pratili i tumačili.

U likovnoj umjetnosti bilo je i više zamaha i jačih umjetničkih dostignuća. Kroz Udruženje likovnih umjetnika i novootvorenu Školu za likovne umjetnosti razvio se živ interes za likovno stvaranje. Udruženje je odmah poslije rata pribralo sve snage i pokušalo da ih usmjeri jednom određenom cilju. Iako se osjetno zanemario kvali-

MUZIČKI ŽIVOT

Međunarodni muzički festival u Pragu

Oskar DANON

Pod nazivom «Praško proleće» održan je u Pragu od 15 maja do 13 juna međunarodni muzički festival, treći po redu. Na festivalu učestvovao je veliki broj poznatih umjetnika iz čitavog svijeta, a umjetnicima slavenskih zemalja ukazana je naročita pažnja i mogućnost da se pretstave ne samo publici bratske Čehoslovačke, nego i rpetstavnicima muzike ostalih zemalja. Ovoga puta, posle velikih promena koje su se odigrale u Čehoslovačkoj Republici, kompozitori i reproduktivni umjetnici slavenskih zemalja i zemalja narodnih demokratija mogli su u potpunosti da pokažu svoju umjetnost, da se preko nje zbliže, da pokažu dosadašnji bilans rada, da se uzajamno pouče, koristeći iskustva i pojedina postignuća na polju stvaralačke i reproduktivne muzičke umjetnosti. Učesnici festivala nailazili su svuda na srdačnost koja se nije ispoljavala samo na koncertima, nego i pri svakodnevnim susretima s radnim svijetom, s narodom nove preporođene Čehoslovačke. Aplauz i ovacije umjetnicima narodnih demokratija nisu se odnosili samo na njih lično i na njihovu umjetnost, već su, pre svega, odražavali ljubav i priznanje zemlji i narodu čiji su oni pretstavnici.

Koncerti »Praškog proleća«, Međunarodni konkurs pianista za nagradu B. Smetane i Drugi međunarodni kongres kompozitora i muzičkih kritičara pretstavljali su događaje od velikog značaja. Međusobno poznavanje pojedinih muzičkih stvaralaca, reproduktivnih umjetnika, muzičkih naučnika i kritičara, izmjenjivanje misli, diskusije i ukazivanje na nedostatke i vrline pojedinih umjetničkih djela i umjetnika, doprineće bez sumnje pravilnom razvoju i napretku muzičke umjetnosti u svijetu.

Prag je vrlo pogodan centar za muzičke priredbe većeg stila. Dva operska pozorišta, opera Narodnog pozorišta i Velika opera, dvije velike i odlične koncertne dvorane, sala »Doma umjetnika« i »Bedžiha Smetane«, niz manjih koncertnih dvorana, improvizovane pozornice pod otvorenim nebom u Valdštinskom dvorcu, u Belvederu, Bertramki i u akustičkom dvorištu praških Hradčana, tri odlična simfoniska orkestra, Češka filharmonija, orkestar Radio stanice i orkestar FOK pružili su ogromne mogućnosti da se sva djela izvedu na dostojnoj umjetničkoj visini i da se ujedno omogući velikom broju posjetilaca da čuju izvođena djela.

Vlada Čehoslovačke Republike, sa Klementom Gotvaldom na čelu,pružila je sva potrebna materijalna sredstva da bi se ovaj festival mogao da ostvari. Sve su priredbe uglavnom uspjele, ma da je bilo i nedostataka. Tako, na primjer, na velikom broju koncerata sva mjesta nisu bila zauzeta, niti se na njima mogla vidjeti nova publika — radni narod. Programi koncerata nisu bili uvjek pravilno izabrani, izvođena su mnoga djela formalističkog shvatanja, ne baš sasvim pristupačna široj publici, koja je takve koncerte slabo posećivala i na taj način pokazala svoj stav prema takvoj »umjetnosti«. Na suprot takvim priredbama, koncerti sovjetskih umjetnika bili su uvjek prepuni ne samo zbog značajnih umjetnika i kvaliteta izvođača, nego i zbog programa.

Muzički festival otvoren je svečanim koncertom pod vedrim nebom u dvorištu Hradčana. Izveden je oratorij Antonjina Dvoržaka »Sveta Ludmila«, pod dirigentskom upravom Rafaila Kubelika. Ujedinjeni praški pjevački horovi, pojačan orkestar Češke filharmonije, solisti i dirigent odlično su ostvarili ne baš mnogo zanimljivo djelo Dvoržakovo. Komorni ansambli, kvarteri, kvinteti izvodili su djela starih i savremenih čehoslovačkih autora. Pojedini koncerti savremenih kompozitora i koncerti četvrttonske muzike pokazali su do koje granice savremena muzika može da ode u apstrakciju, formalizam i bezidejnost. Koncerti su to pokazali, a Drugi kongres kompozitora, muzičkih naučnika i kritičara jednoglasno je podvukao potrebu preorijentacije kompozitora i potrebu napuštanja platforme izolacije umjetnika. Kongres j istakao značaj pristupanja širokoj platformi muzike za narod, muzike koja će u podjednakoj mjeri biti bliska kako narodnim radnim masama, tako i ljudima više muzičke kulture.

Od poljskih umjetnika nastupili su dirigent Zd. Garzynski (Lodž), pianista St. Szpinalski (Poznanj), sopranistica opere Eva Bandrovska — Turska (Varšava). Izvedena su djela savremenih poliskih kompozitora Bacewiczwna Panufnika, Szeligovskog, Mareka i Srabelskog.

Mađarski umjetnici Pal Lukacs (viola) i Ištvan Antal (klavir) interpretirali su više sonata. Njihova velika reproduktivna snaga nije mogla da popravi formalistička djela Honeggera, Hindemitha i Milhauda.

Bugarski umjetnici, dirigent Saša Popov i kompozitor i pianista Panča Vladigerov, izveli su djela savremenih bugarskih kompozitora: od Kuteva simfonisku poemu »German«; neizrazitu i jednoličnu kompoziciju Stainova »Skerco«; treći klavirski koncert i svitu iz baleta Panče Vladigerova. Djela Vladigerova, iako baziraju na osnovama narodne melodike, nisu oslobođena izvjesnog uticaja Rahmaninova (prvi stav koncerta) i Rimskog Korsakova; u njima se osjeća traženje spoljnih efekata.

Jugoslaviju su pretstavljali Milan Saks, direktor Zagrebačke opere, i umjetnici: violončelista Antonio Janigro, pianista Ivo Maček i dirigent Milan Horvat. Na simfoniskom koncertu Češke filharmonije Milan Horvat dirigovao je od Ivana Mane Jarnovića »Koncertni kvartet za gudački orkestar«, djelo naše klasike iz druge polovine XVIII vijeka, i Drugu simfoniju »Eroiku« od Šuleka. Antonio Janigro izveo je dva koncerta za violončelo uz pratnju orkestra, od Bocherinia i Roussela. Publika i kritika primili su veoma toplo naše umjetnike, koji su u Pragu požnjeli najljepše uspjehe. Praška kritika uvrstila je Janigra u red najvećih savremenih violončelista. Koncertno kamerno veče Janigro—Maček ostavilo je tako snažan utisak, da su naši umjetnici morali, na oduševljen i spontan aplauz publike, da ponove skoro polovinu programa.

Naš značajni umjetnik, dirigent Milan Saks, bio je pozvan da spremi u Brnu za Janačekov festival, koji je održan uoči samog festivala, operu »Jenufa«. Kritika u Brnu ocjenila je Milana Saksa kao najboljeg poznavaoca Janačekove muzike, a za interpretaciju »Jenufe« rečeno je da je to najbolje tumačenje u Čehoslovačkoj ovog velikog djela.

U okviru Praškog festivala gostovala je i opera iz Brna i izvela pet pretstava Leoša Janačeka: »Jenufu«, »Iz mrtvog doma«. »Lišku bistrouškU«, »Katu Kabanovu« i »Stvar Makropulos«. »Jenufa« je u Pragu, pod dirigovanjem Milana Saksa, ocijenjena kao najuspelija pretstava na festivalu.

U okviru festivala Milan Horvat dirigovao je na praškom radiu simfoniski koncert, na kome je izveo Šulekov »Klasični koncert«, »Simfonietu za gudački orkestar« od Papandopula, »Ilovu Goru«, simfonisku poemu od Marjana Kozine, i tri igre iz »Ohridske legende« Stevana Hristića. Naši umjetnici pretstavili su se u Pragu kao ozbiljni i solidni trudbenici na polju umjetosti.

Sovjetski umjetnici — sopran Natalija Špiler, članica Velikog teatra, basbariton Aleksej Ivanov, pianista Emil Gilels, koji je 1937 godine, kao sedamnaestogodišnji mladić, dobio prvu nagradu na konkursu Yssaya u Brislu — pored skoro sto konkurenata iz cijelog svijeta, ostavili su najveći utisak, a njihovi koncerti pretstavljali su pravi umjetnički doživljaj. Natalija Špiler na samostalnom koncertu, uz odličnu pratnju Semjona Stučelskog, izvela je pjesme ruskih klasika (Glinka, Čajkovski, Rimski-Korsakov) i sovjetskih kompozitora (Šaporina, Vasiljenka), kao i djela Masnea, Debisia, Ravela. Ona je pokazala izravnan glasovni materijal i odličnu tehniku, koja joj omogućava da izvodi najkomplikovanije dinamičke kontraste. Sem toga, ona ima vanrednu muzičku kulturu i prefinjen smisao za koncertno pjevanje.

Emil Gilels nalazi se sada na vrhuncu svog umjetničkog stvaranja, iako pred sobom ima još gotovo cijeli život. Njegov solistički koncert i koncerti sa Češkom filharmonijom, s dirigentom Konstantinom Ivanovičem (koncert Cajkovskog b-moll) pretstavljali su, nema sumnje, najviši domet »Praškog proleća«.

Na drugom Međunarodnom kongresu kompozitora, muzičkih naučnika i kritičara učestvovali su pretstavnici Austrije, Brazilije, Bugarske, Čehoslovačke Republike, Francuske, Holandije, Jugoslavije, Mađarske, Poljske, Portugalije, Rumunije, SSSR, Demokratske Španije i Velike Britanije.

Kongres je radio u tri sekcije pod parolom: »Kuda vodi razvoj muzike?«

U referatima i diskusiji došla su do izraza vrlo različita shvatanja.

Na završetku rada kongres je doneo niz zaključaka i jednoglasno prihvatio apel, u kome se, između ostalog, kaže:

»Kompozitori i muzički kritičari iz najrazličitijih zemalja, okupljeni na Drugom međunarodnom kongresu kompozitora i muzičkih kritičara u Pragu, u dane od 20 do 29 maja 1948 godine, organizovanom od strane sindikata Čeških kompozitora, došli su posle desetodnevnog savjetovanja i diskusije do ovih zaključaka:

Muzika i muzički život današnjice proživljuju duboku krizu. Ona se ispoljava kroz oštru suprotnost između takozvane ozbiljne i takozvane lake muzike. Takozvana ozbiljna muzika jeste individualistička i subjektivna po sadržaju, a komplikovana i iskonstruisana u pogledu oblika:... Takozvana laka muzika proizlazi iz primitivne melodije. Ona se oslanja na najvulgarniju, najkorumpiraniju i najstandardniju muzičku šemu, što se naročito ispoljava u američkoj zabavnoj muzici. Ukoliko se više kod takozvane ozbiljne muzike pojavljuju pomenuti nedostaci, ukoliko je subjektivniji njen sadržaj i komplikovaniji njen oblik, utoliko ima ona manje slušalaca, a vulgarna zabavna muzika uzima sve više maha u životu naroda, unakazuje i banalizuje osećanja miliona slušalaca i kvari njihov muzički ukus.

Smatramo da se kriza muzike može sa uspehom ukloniti:

1) ako kompozitori budu svesni ove krize i ako se odreknu krajnjeg subjektivizma, što će omogućiti da kroz muziku dođu do izraza nove, velike i napredne ideje i osećanja širokih narodnih masa i sve što je u vezi s naprednim stremljenjem današnjice;

2) ako se umetnici kroz svoja dela dublje povežu s narodnom kulturom svojih zemalja i ako je budu branili od lažnog kosmopolitizma, jer pravi kosmopolitizam u muzici može se ostvariti samo kroz razvijanje nacionalnih elemenata u muzici;

3) ako kompozitori budu obratili naročito pažnju negovanju muzičkih oblika koji mogu najkonkretnije da izraze sadržaj, ako budu obratili pažnju naročito operi, oratoriumu, kantati, horskoj muzici, pesmi itd.;

4) ako muzički stvaraoci i muzikolozi uzmu aktivnog učešća u praktičnom radu na otstranjenju muzičke nepismenosti i doprinesu muzičkom vaspitavanju najširih narodnih masa.

Kongres poziva kompozitore cijelog svijeta da stvaraju takvu muziku u kojoj će biti spojeno visoko profesionalno majstarstvo i stvaralačka individualnost sa dubokom i istinskom narodnosti. Kongres je uvjeren da će Međunarodni savez naprednih kompozitora, muzičkih naučnika i kritičara, koji treba da se osnuje, uspjeti kroz ozbiljan rad da djeluje na kompozitore, muzičke naučnike i kritičare cijelog svijeta kako bi se savladala opasnost, koja leži u dubokoj krizi muzičke umjetnosti, i kako bi muzika opet dobila značajnu ulogu u društvu. Samo na taj način muzika će moći da postane značajan činilac u rješavanju velikih istoriskih zadataka, koji stoje pred cjelokupnim naprednim čovječanstvom.«

Praški festival i Drugi međunarodni kongres doprineće svakako da muzika prebrodi krizu u kojoj se nalazi i nađe put ka srcima radnog naroda.

Povodom proslave stogodišnjice revolucije od 1848

Francuski književnik Rože Garodi (Roger Garaudy) napisao je pozorišni komad »Proleće ljudi«. U svome delu, koje je kao neka vrsta dramatizovane istoriske hronike, pisac je obuhvatio period francuske istorije od 1839 godine do streljanja pariskih komunara 1871. Komad »Proleće ljudi« prikazan je ovih dana s uspehom u Parizu.

OSVRTI NA KNJIGE

Zloupotreba kulturne saradnje sa slovenskim zemljama

Produbljivanje istinskog bratstva i kulturne saradnje među slavenskim narodima uvijek je bio vrijedan i pozitivan posao. A pogotovo je to odgovoran i častan posao danas, kada se, zahvaljujući pobjedi progresivnih snaga, ostvaruju vjekovne težnje najširih narodnih slojeva u svim slavenskim zemljama i kada su svi slavenski narodi zajedno sa narodima narodnih demokracija i naprednim snagama u svijetu okupljeni u frontu mira, narodne demokracije i progresa. Zato je veoma pohvalna inicijativa Društva za kulturnu saradnju Hrvatske s Poljskom na polju još boljeg upoznavanja i još većeg zbližen ja hrvatskog naroda i današnje Poljske, a posebno inicijativa oko izdavanja zbornika »Današnja Poljska« (Zbornik je uredio Julije Benešić, a izdalo ga spomenuto društvo). A takvu bi inicijativu kao konkretan oblik rada mogli prihvatiti i druga društva za kulturnu saradnju.

Moramo odmah u početku naglasiti da u ovoj ediciji ima veoma vrijednih priloga počevši od uvodnog »Pozdrava Poljacima« Vladimira Nazora, »Pozdravne riječi« Jana Karola Wendea, referata dr Svetozara Ritiga itd., pa do iscrpnih podataka o kulturnom životu Poljske, o vezama između dva bratska naroda, i uopće o današnjoj Poljskoj.

Ali, nažalost, uređujući ovaj inače koristan i potreban zbornik, redakcija se nije mogla osloboditi nekih reakcionarnih shvatanja, koja su po tome i u krajnjoj liniji i antihrvatska, i antijugoslavenska i antipoljska.

Nećemo se ovom prilikom zaustavljati na činjenici da u zborniku nalazimo i takve saradnike kao što je dr Ivan Esih, čije je ime odvajkada poznato iz raznih klerofašističkih izdanja i časopisa, a naročito u eri endehazije. Nećemo se duže zaustavljati ni na reakcionarnim formulacijama dr Josipa Hamma (autora »Gramatike starocrkvenoslavenskog jezika«, Zagreb, 1947., kojemu je gotska migraciona hipoteza »uglavnom jedna smiona kombinacija« i čak »možda nešto konkretnija od ostalih«, a ne banditizam i izdaja). Radi ilustracije citirat ćemo neka mjesta iz njegova članka »Suvremena poljska književnost«. Govoreći o završetku Prvog svjetskog rata, koji je »za poljsku književnost imao dvaput veće značenje«, on kaže doslovno: »kao da vidimo kako se pred nama šire grudi željne novih osjećaja i novog svježeg zraka, jake i silovite koje će se opojiti svojom snagom i svojom slobodom, kojoj ništa neće moći odoljeti. *Iz toga kompleksa nikao je futurizam, unizam, formalizam*« ... (potcrtao M.F.). Svaki komentar je suvišan. Za dr Hamma je poljska tradicija »imala svoja razdoblja procvata koja su se očito vezala uz programatski subjektivizam i iracionalizam«. Da je poljska književnost imala svoja razdoblja procvata, to dobro znamo, ali za nas je subjektivizam i iracionalizam raspadanja i samo raspadanje građanske umjetnosti ma gdje i ma u kojem vidu se pojavili. Dr Hamm dalje izreče već poznate krilatice o vakuumu koji obično iskrsava poslije velikih događaja, o klimi epohe kao smetnji za poeziju itd. A u pitanju realizma u današnjem vremenu (kakvog?) dr Hamm je zaista vrlo oprezan u formulaciji. On veoma mudro dolazi do zaključka da realizam *»ne bi nipošto smio značiti neko naročito kočenje jer se — opet teoretski — radi samo o pitanju platforme i problematike, koja može izvirati odavle ili odanle i biti ovako ili onako obojena«* (potcrtao M.F.). A poljska književnost koja je već zakoraknula u novo »jamačno će u pjesništvu dovesti do stanovitog smirivanja i vraćanja na staloženije oblike« itd. itd.

Ali u ovom zborniku, opet na žalost, ima još i gorih stvari.

Radovan Zogović je u članku »Linija »bilo pa prošlo« (Na poprištu, str. 174) obrazložio tendencije, opasnost, i štetnost nekih naoko sitnih i naivnih zastranjenja. (Bila je riječ o bibliografiji u sv. 6-7, 9 i 10 za 1946 »Naše književnosti«). O lažnoj krilatici »čuvanja kontinuiteta« također je pisano povodom pokušaja obnavljanja pedagoškog časopisa »Napredak«. Tamo je, kao i na mnogim drugim mjestima, pravilno ocijenjen protunarodni karakter kulturne saradnje u endehaškoj klaonici. Juliju Benešiću, dakle, takve stvari nisu mogle biti nepoznate. Ipak je za njega konvencija o kulturnoj saradnji između nove Jugoslavije i nove Poljske od 18 marta 1946 samo kontinuitet. A kako on shvaća taj kontinuitet vidi se iz »Bibliografskog pregleda hrvatskih i srpskih prijevoda iz poljske literature«. Na str. 248 nalazimo i ove stavke:

879. Prus Boleslaw, Anjelka, pr Julije Benešić, Zagreb, 1943., Hrvatski izdavački bibliografski zavod, str. 235.

880. Samozvaniec Magdalena, Žena i muškarci, pr. Julije Benešić, Zagreb, 1943. **Spremnost**, br. 83.

881. Tuwim Julian, Znanci — Posjeti — Čudo s ovrhovoditeljem, pr. Julije Benešić, Zagreb, 1943. **Spremnost**, br. 85.

882. Mickiewicz Adam, Spomenik Petra Velikoga, pr. Julije Benešić, Vnc, 1944. br. 3., str. 60—63 itd. itd.

Ako već dolazi do toga da saradnici »Spremnosti« sudjeluju u našem kulturnom životu — konačno ljudi se mijenjaju — onda prije svega treba da uvide da je saradnja u »Spremnosti« bila protunarodna i izdajnička rabota. Ali kad bismo u ovom konkretnom slučaju uložili najbolju volju da pokušamo povjerovati u dobronamjernost — to nam ipak ne bi bilo moguće. Jer nije moguće shvatiti da kod normalna čovjeka može postojati takva provalija neshvaćanja, uslijed kojega bi se ova teška uvreda nanesena i poljskom i našim narodima u to vrijeme nemilosrdno gaženom i uništavanom tom istom čizmom kojoj saradnici »Spremnosti« služe, a protiv koje se oba naroda junački bore — proglasila nekakvom kulturnom saradnjom. Da, za zdravi ljudski mozak je zaista neshvatljivo da pljuvati u obraz jugoslovenskim i poljskom bratskim narodima u najtežim danima njihove istorije (a saradnja u koljačkom glasilu u najmanju ruku je to!), može značiti rad na njihovom zbližen ju. Toliko naivnima mi ih, dakle, ne možemo držati. Ali ne možemo pretpostaviti ni to da oni vjeruju da će nekoga obmanuti prikazujući kako su i oni vršili koristan posao (u »Spremnosti«). Iz ovoga proizlazi ne samo jedna pretpostavka da saradnja u »Spremnosti« nije bila slučajna, nego i druga da se ovakvi ljudi nisu mnogo izmjenili ni do danas. Ali komu onda koristi ono što oni rade danas, pogotovo kad je u pitanju jedan tako častan i odgovoran zadatak kao što je kulturna saradnja među slavenskim narodima?

Marin FRANIČEVIĆ

KROZ ČASOPISE I LISTOVE

MARGINALIJA ZA DVE PESME U „NOVOM SVETU"

Slovenački časopis »Novi svet«, od povremenog almanaha sa više-manje teoretskim materijalom, naglašeno akademski uređivan, postao je od početka ove godine, pretežnim delom, neposredni pratilac, tumač i pokretač i živa tribina književnog i umetničkog kulturnog života uopšte u Sloveniji.

Ne odričući potrebu i teoretskog časopisa za Sloveniju, časopisa u kome će problemi kulture i umetnosti uopšte i Slovenije napose imati svoj najviši naučno-teoretski izraz, treba vrlo pozitivno oceniti težnju da se »Novi svet« od dosadašnjeg neredovnog, dobrim delom akademskog magazina ili povremenog almanaha pretvori u popularnu, uvek budnu reviju, koja treba da okuplja najširi krug saradnika, da tretira neposredno savremene pojave kulturno-umetničkog života u Sloveniji i na taj način da postane blizak i siguran oslonac širokim i najširim slojevima slovenačkih čitalaca u tim pitanjima.

To »Novi svet«, od početka ove godine, i postaje. Detaljnija kritička analiza treba da pokaže koliko je nova redakcija u tome uspela i koje još probleme, u tome pogledu, treba da rešava i reši.

O potrebi detaljnije konstruktivne kritičke analize tog našeg značajnog časopisa nesumnjivo govori i poslednja sveska, čiji raznoliki sadržaj zahvata nekoliko važnih pitanja slovenačkog kulturnog i književnog života (Mile Klopčić o izdanju pesama Branka Radičevića na slovenačkom, France Brenk o ljubljanskoj interpretaciji Hamleta danas, Tone Potokar o Gradnikovom prevodu »Gorskog vijenca« i dr.), pored ostalih priloga.

Dok, s jedne strane, odlučno prilazi tretiranju bitnih tekućih pojava slovenačkog kulturno-umetničkog života, uredništvu se još uvek može dogoditi da mu se kriterijum u izboru materijala vidno pokoleba, da na svome poslu izgubi čvrst idejni oslonac.

Takav je, na primer slučaj sa pesmama Dušana Ludvika »Preprosto bogatstvo« i »Plodno bogatstvo«, objavljenim također u poslednjoj, petoj svesci.

Vanvremena, klišetirano rimovane i poetski sasvim oskudne epistole o skromnosti i poniznosti (»Kar je ostalo, — pokril bi z dlanjo, — če prav je malo, — preveč je i to.« Ili »...v ponižnosti zoreti, — postati dober z leti — je kao še bolj bogat?«) — nisu ni odraz ni lik slovenačkog čoveka, ni njegov život, ni slovenačka savremena poezija — u koliko su poezija uopšte, a one po mišljenju pisca ove marginalije to nisu.

Slovenački čovek je danas uspravljen, uspravljen u slobodi, kao što je bio uspravljen i u borbi za nju. Slovenački čovek — to je čovek nove Jugoslavije, sa jasnim, svetlim perspektivama izgradnje socijalizma.

Pisac stihova tvrdi »Življenje v tugi — bil je ves zaklad« — što se ne može reći za čoveka Slovenije, za čoveka Jugoslavije koji je do oslobođenja došao ne pogružen nekom mazohističkom tugom — nego nadljudskom borbom u surovim uslovima vladavine tankog sloja bogatih moćnika i svenarodnom oružanom borbom protiv okupatora i izdajnika.

Sasvim je mutno, na primer, gde živi pisac stihova, kad čitateljima »Novog sveta« upućuje sledeću poruku: »Po zlobi, po nasilju — sejati v izobilju — človečnost in lepoto — v zakrknjeno slepoto...«!

To su našem čoveku, našoj stvarnosti i najdubljim i najsnažnijim — osnovnim tendencijama njenog razvitka — daleki, vrlo daleki i vrlo tuđi stihovi. I zato moraju biti i izražajno tako nemušti, tako siromašni, i zato uredništvo »Novog sveta« mora budno da vrši svoj veliki zadatak pravilnog, istinitog tumačenja našeg čoveka i našeg novog društva, ne samo kroz studije, članke, kritike i prikaze, nego i kroz sve beletrističke priloge.

I kroz poeziju koju objavljuje — radi nje, radi poezije, koja je sastavni deo velikog života našeg čoveka i naših naroda i koja zato mora da bude velika i u istinitosti i u sugestivnosti.

Č.M.

U Lenjingradu je otvorena izložba narodne umetnosti Slovena

Nedavno je u Lenjingradu otvorena velika izložba pod nazivom »Narodna umetnost Slovena«. U dvoranama Etnografskog muzeja smešteno je oko šest hiljada predmeta. Izloženi su radovi slikara na drvetu iz oblasti Gorkog, rezbara Gucula, majstorske čipke žena Vologodske oblasti, vezovi srpskih, crnogorskih, bugarskih i slovačkih vezilja. Na izložbi se nalazi velika zbirka novih radova narodnih umetnika iz Paleha, sa motivima iz bajki i savremenog života. Izloženi su takođe tepisi, freske i raznovrsni ornamenti istočnih, južnih i zapadnih Slovena.

Film o Bjelinskom

Film o V. G. Bjelinskom snima centralni studio dokumentarnih filmova SSSR. U Penzi su snimljena mesta u kojima je boravio Bjelinski za vreme svog gimnaziskog školovanja. Sada se vrše snimanja u Čembari, gde je veliki ruski kritičar proveo svoje detinjstvo.

MEĐU NJIMA

REHABILITACIJA IZDAJNIKA

U jednom od poslednih brojeva naprednog pariskog nedeljnog lista »Les letters francaises« objavljeno je obaveštenje da je u Francuskoj osnovan »Počasni komitet za oslobođenje maršala Petena«. List dodaje da se, istovremeno, pojavio i jedan apel sa sličnim ciljem: da se pusti na slobodu rojalista i izdajnik naroda Šarl Moras (Charles Maurras). Tim povodom Mirambel piše u »Les lettres francaises«: »Puštanje na slobodu i rehabilitacija Morasa to je povreda zdravog razuma; ono bi značilo nanošenje uvrede svima onima koji su izgubili živote za Francusku, pod režimom Višija i od strane tog režima. Neka se rehabilituju pravične stvari, ljudi dostojni. Ali rehabilitovati — juče Petena, danas Morasa, a sutra... Hitlera?«

UDŽBENIK ZA ZLOČINCE-POČETNIKE

Neki Danijel F. Ehern, bivši holivudski pisac scenarija, koji je osamnaest puta bio zatvaran zbog krađa, izdao je knjigu »Kako da se nekažnjeno izvrši ubistvo«. Prema podacima »Nju-Jork tajmsa« ovaj više nego originalan »udžbenik« rasturen je u Sjedinjenim Američkim Državama u više od 200.000 primeraka.

ZA ČIM TUGUJU HOLIVUDSKE FILMSKE ZVEZDE

Nedaleko od Holivuda, centra američke filmske industrije, nalazi se groblje koje nosi poetičan naziv: »Dolina pokoja«. Tu su sahranjeni majmuni, psi, mačke, papagaji..... Životinje i ptice, umotane u svilu, leže u grobnicama, pod nadgrobnim pločama. Na tim pločicama ili spomenicima blistaju lepo urezane, ganutljive reči, kojima ožalošćene filmske zvezde izražavaju svoju beskrajnu tugu: »Dragi Uidi — naša kuća opustela je bez Tebe«, ili — »Uskoro ću se opet naći s tobom, draga moja Moli....

Jedan američki novinar piše da je nad lešom jednog majmuna, na zahtev njegovog do groba ožalošćenog gospodara, izvršena pogrebna svečanost po svima pravilima rituala; pokojnikov gospodar sam je svečano i tužno, pevao crkvene pesme.

Svemu tome treba dodati još i ovaj detalj, karakterističan za »raj Ameriku«: cena tih grobova za životinje penje se do 10.000 dolara!

APTON SINKLER — BEZ IZDAVAČA

Američki list »Dejli vorker« (Daily Vorker) donosi vest da je Apton Sinkler (Upton Sinclair) napisao roman s tezom protiv primene atomskog oružja. Ovo najnovije Sinklerovo delo odbila su da objave izdavačka preduzeća u Sjedinjenim Američkim Državama. Zbog toga je pisac bio prinuđen da ovaj roman objavi u sopstvenom izdanju.

»DECA ĐAVOLA«

Načelnik Kju-Kluks-Klana u državi Tenesi (Sjedinjene Američke Države), Stouner, zatražio je od Kongresa da se Crnci službeno proglase »decom đavola«.

UREDNICI:
Jovan Popović i Milan Dedinac

PRETPLATA NA KNJIŽEVNE NOVINE
Za našu zemlju na 3 meseca 35 dinara, na 6 meseci 70 dinara i na godinu dana 140 dinara.
Za inostranstvo: na 3 meseca 50 dinara, na 6 meseci 100 dinara i na godinu dana 200 dinara.
Broj čekovnog računa 1-9060049
Poštanski fah 617.

tet, pokušaj se pretvorio u silan zamah. Dvije organizovane izložbe značile su veliki napor i ozbiljnu umjetničku smotru. Za stvaranje umjetničkog likovnog podmlatka škola je uradila mnogo. Ona je prikupljala talentovane učenike iz čitave republike i omogućavala im razvoj i izgradnju. Njom su rukovodili istaknuti slikari Milunović i Lubarda.

U podizanju muzičkog vaspitanja moralo se početi iznova. Prije rata nije bilo ni muzičkih škola ni muzičkog vaspitanja. Mi smo tu najviše zaostali i borba sa teškoćama neprestano traje. Muziku je trebalo prenositi u škole, u sela, na radilišta, na pruge. Pjesma i muzika moraju postati sastavni dio mladosti, pratilac rada. Nekada je to bio luksuz, zabava jednoj klasi, a danas ona postaje potreba.

Da bi se muzičko vaspitanje ubrzalo, moralo se pristupiti otvaranju muzičkih škola i organizovanju horova i orkestara. Dosad su otvorene tri takve škole: na Cetinju, u Kotoru i Titogradu. Uspjeh ovih škola pokazao je šta one znače za vaspitanje omladine i za uzdizanje muzičkog kadra. Već se može govoriti, iako su škole u početnoj fazi razvitka, o jasno izraženim talentima. Sem toga, organizovano je 12 sindikalnih horova i orkestara koji neguju vokalnu i instrumentalnu muziku. Teškoće su bile u tome što nijesmo imali dovoljan broj stručnih i sposobnih horovođa.

U republici imamo jedno pozorište, koje je organizovalo česte turneje, dolazilo u dodir sa širokim narodnim masama i kroz narodni repertoar vaspitno uticalo na njihovo uzdizanje. Dvije osnovne teškoće su u tome što je pitanje režije slabo riješeno i što se nije poklonila dovoljna pažnja stvaranju pozorišnog podmlatka. U prošloj godini na repertoaru je bilo 12 dramskih komada; dato je 130 pretstava koje je posjetilo 70.000 ljudi i žena. U ovoj sezoni njegov rad bio je još širi i plodniji.

Narodni folklor je neobrađen i neproučen. Čitav rad se na njemu odvija samoinicijativno, pošto nemamo nijednog stručnjaka. Međutim, materijal je zanimljiv i bogat i šteta je što se nije dosad pristupilo sistematskom prikupljanju i proučavanju.

Folklorne umjetničke grupe rade samo povremeno zbog nedostatka stručnog rukovodstva.

Za vrijeme proslave stogodišnjice »Gorskog vijenca« 8 i 9 juna prošle godine priređen je veliki festival na Cetinju, smotra svih naših kulturnih i umjetničkih snaga. U izvođenju programa uzeli su učešća svi horovi, orkestri i folklorne grupe. To je bila najveća kulturna manifestacija u našoj republici poslije oslobođenja.

Krajem 1947 godine, a naročito 1948 jedan dio kulturnog i umjetničkog života naše republike prenosio se na pругu Nikšić—Titograd. Izgradnja ove pruge, koja će biti jedna od velikih naših uspjeha, biće završena 13-og jula. Njeni su se graditelji, pored stručnog usavršavanja, i kulturno uzdizali. Organizovani su tečajevi za nepismene, čitalačke grupe, kursevi i predavanja. Brigade su imale svoje biblioteke. Pругu su obilazili književnici, umjetnici, pozorišta, kulturno-prosvjetna društva i putujući bioskopi. Tako je Pruga postala i velika vaspitna škola za hiljade i hiljade graditelja.

Nekog ozbilnijeg naučnog stvaranja u samoj Crnoj Gori nije bilo. Sve se svodilo na pribiranje i sređivanje arhivskog materijala. Cetinjski arhiv sadrži dragocjenu građu iz naše prošlosti. Muzejska biblioteka ima oko 20.000 knjiga više naučnog karaktera i služi u naučne svrhe. Ali starog naučnog kadra nije bilo, a mlađi se teško stvarao. Otvaranjem Više pedagoške škole na Cetinju i pokretanjem naučnog časopisa »Istoriski zapisi« stvoreni su povoljniji uslovi za aktiviranje rada na nauci.

Naročito velik problem za NR Crnu Goru pretstavljaju kadrovi na kulturnom polju. Ovi su dijelom prorijeđeni za vrijeme rata, a dijelom rade van NR Crne Gore. Zato se u stvaralaštvu nedovoljno odražava veliki društveni i kulturni polet naše republike.

Odgovorni urednik: Jovan Popović, Beograd, Francuska, broj 7 — Štamparija »Borba«, Beograd, Dečanska 31.